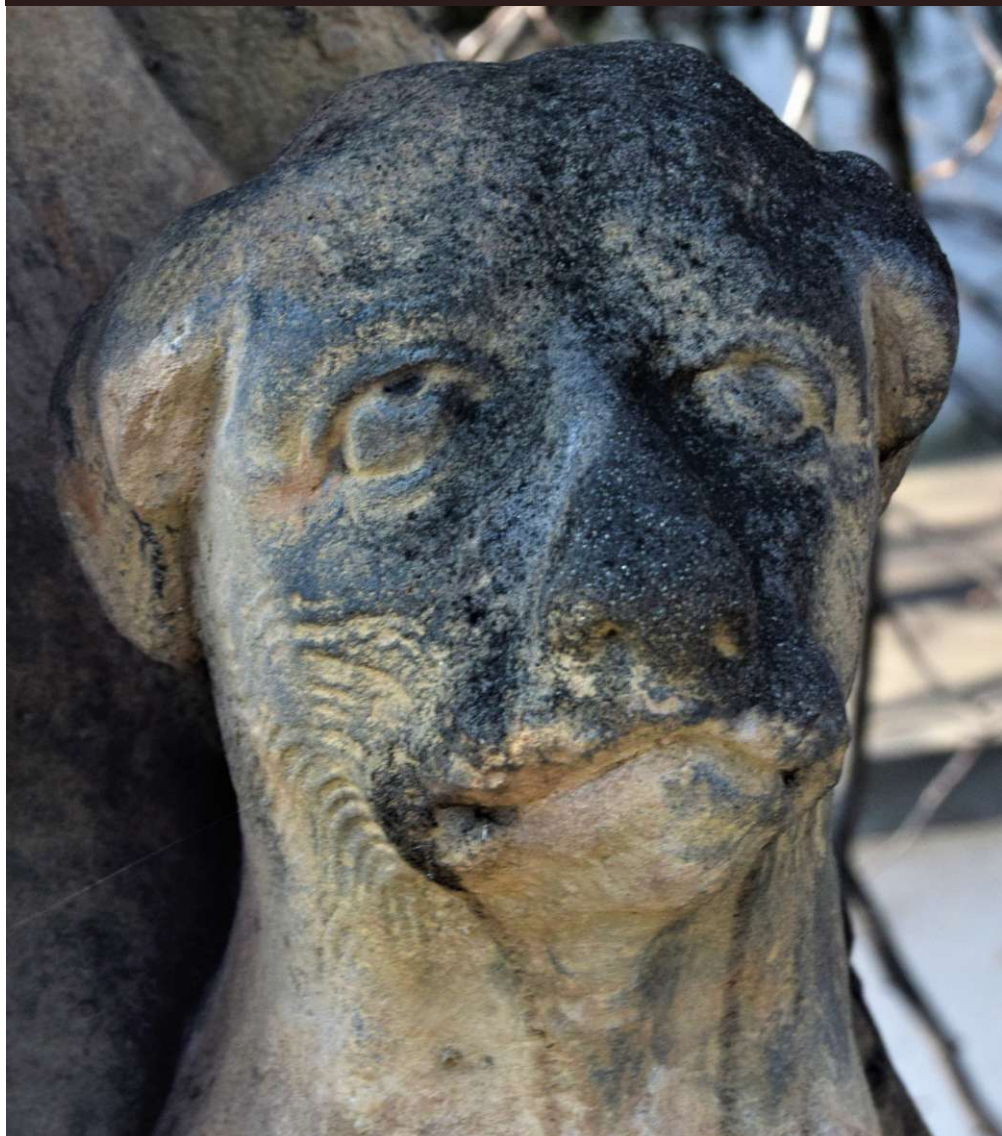

ZPRAVODAJ

MUZEA KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ

LEDEN-ČERVEN 2021

Milí čtenáři našeho muzejního zpravodaje

„Milí čtenáři našeho muzejního zpravodaje, jsem rád, že uplynulý rok 2020 je už za námi a do nového roku 2021 vstupujeme opět s nadějí, že jej dostaneme šanci prožít zase normálně, pokud možno ve zdraví, bez epidemických rizik a omezování přístupnosti kulturních a turistických cílů.“

Takto začínal ředitel muzea Radim Himmler v prosinci loňského roku své ohlédnutí za uplynulou sezónou. Že se přání hned tak nesplní, bylo jasné hned zkraje ledna 2021. Situace se vyhroutila natolik, že došlo k historicky prvnímu výpadku muzejního zpravodaje, jednoduše proto, že nebylo o čem psát a to málo dodaných příspěvků jen prohlubovalo novoroční pocity beznaděje. Proto jsem se s těžkým srdcem rozhodla počkat a pokusit se vytvořit optimističtější jarní dvojčíslo. Kulturu Přerova sice i tentokrát supluje historické ohlédnutí za Přerovem dob minulých, ale snad vás vybrané fotografie potěší a já chci věřit, že již letní číslo zpravodaje bude obsahovat všechny informace, na které jste zvyklí. Ale protože na všem je třeba hledat pozitiva, vrátím zpět slovo Radimu Himmlerovi a přeji nám všem hodně zdraví a hlavně víry, že se již brzy budeme setkávat „face-to-face“ a ne jen „on-line“.

Kristina Sehnálková, redaktorka

„Na rok 2020 budeme vzpomínat s rozporuplnými pocity. Z důvodu nařízení vlády, byly muzea, galerie, hrady a zámky a mnoho dalších podniků a objektů opakovaně uzavřeny. Museli jsme přistoupit k zrušení řady chystaných výstav a akcí, mnoho z nich bylo omezeno nebo odloženo. Poprvé po 38 letech se nemohl uskutečnit pravidelný vrchol návštěvnické sezóny, setkání uměleckých kovářů Hefaiston. Uvedená omezení i pokles návštěvnosti zejména interiérových výstav a nemožnost realizovat edukační programy pro školy znamenalo pro Muzeum Komenského také ekonomické ztráty. Pokles předpokládaných příjmů ve srovnání s průměrem uza-

vřených měsíců činil 400 tis. Kč. Došlo také k propadu návštěvnosti. Souhrnná návštěvnost přes 92 tisíc osob za rok je nejnižší za posledních 20 let. A zejména na zámku v Přerově došlo k výraznému procentuálnímu poklesu, a to o 41%, respektive na ORNIS dokonce o 70%, ve srovnání s předchozím rokem.

Přesto se ale sezóna 2020 zapíše do historie muzea dvěma mimořádnými počiny. 21. srpna došlo k dlouho očekávanému slavnostnímu otevření renovovaného paláce hradu Helfštýna. Tato událost i její obrovská publicita přivedla ještě před vyhlášením druhého nouzového stavu na hrad nečekané množství návštěvníků a hlavně díky jimi zaplacenému vstupnému neskončilo hospodaření muzea v červených číslech. Roční návštěvnost hradu 77 883 osob byla velkým úspěchem jak s ohledem na omezení kvůli koronaviru, tak i omezením z důvodu dokončované stavby. V listopadu potom došlo k zahájení další pro muzeum zásadní stavební akce, kýžené rekonstrukce budovy Ornitologické stanice (ORNIS), která včetně nové přístavby potrvá podle plánu následujících 29 měsíců. K zdařilým výsledkům roku 2020 lze připočítat také aktivitu odborných pracovníků muzea při zvýšené publikační činnosti, zejména při přípravě a vydávání vlastních publikací. Přál bych si, aby kolektivní monografie Květnové povstání českého lidu ve dnech 1.–5. 5. 1945, reprezentativní kniha Hrad Helfštýn, strážce Moravské brány a katalogy Komenský ve sběratelství a Pozdně gotické, renesanční a raně barokní kachle z Přerovska i terminologický slovník etnografických sbírek Školství obohatily třeba i vaše domácí knihovny.

Milí čtenáři, srdečně vám všem přeji zdraví a věřím, že si v roce 2021 k sobě opět vzájemně budeme chtít a také moci najít cestu.

Radim Himmler, ředitel muzea

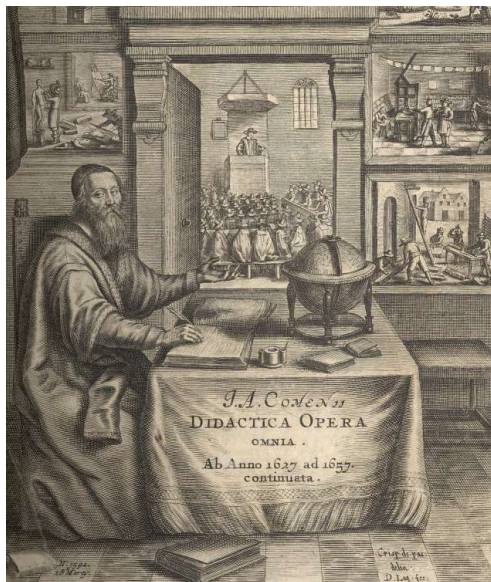
Rok 2020 byl i rokem Komenského

V listopadu 2020 jsme si připomínali 350. výročí od smrti Jana Amose Komenského, světově proslulého filozofa, teologa, pedagoga a spisovatele.

Helena Kovářová

Muzeum Komenského v Přerově nabídlo návštěvníkům celoroční výstavu Hledání podobizny Komenského. Dále spolupracovalo s Filozofickým ústavem Akademie věd na výstavě Komenský v kulturách vzpomínání, která byla otevřena v Galerii věda a umění na Národní třídě v Praze od 8. září, ale již 5. října byla kvůli epidemiologickým opatřením uzavřena. Video z vernisáže výstavy lze shlédnout na youtube kanále Comenius online.

Odloženy či zrušeny musely být plánované mezinárodní konference a všechny další akce chystané na listopad. V době omezených možností shromažďování přišel tým z Oddělení pro komeniologii na Filozofickém ústavu Akademie věd s originálním nápadem připomenout si Komenského společným čtením jeho děl ve virtuálním světě. V neděli 15. listopadu tak proběhlo čtení z díla Komenského napříč světadíly v živém vysílání youtube. O půlnoci ze soboty na neděli akci zahájil PhDr. Vladimír Urbánek úryvkem z Panegersie neboli Všeobecného probuzení, v němž se Komenský obracel na občany celého světa. Štafetu si pak předávali po 15 minutách až do půlnoci z neděle na pondělí zástupci vědeckých institucí, zájmových sdružení a milovníci Komenského z 5 světadílů. Z Přerova zazněl úryvek ze spisu Listové do nebe. Zapojili se i osobnosti kulturního života z Uherského Brodu, Prahy, Brna, Olomouce, Ostravy, Pardubic, Suchdolu nad Odrou a dalších míst. Svou účastí vyjádřili účtu ke Komenskému také čtenáři ze Slovenska, Německa, Polska, Nizozemí, Maďarska, Francie, Rakouska, Velké

Británie, Mallorky, Itálie, Rumunska, Spojených států, Kanady, Japonska, Kolumbie, Brazílie, Litvy, Ruska, Izraele a Austrálie. Komenského dílo zaznělo v celkem 18 jazycích a došlo i na písňě s hudebním doprovodem. Citovalo se ze známých filozofických a didaktických děl, jako jsou Labyrint světa a ráj srdce, Didactica Magna, Informatorium školy mateřské, z učebnice Orbis sensualium pictus nebo z všenápravných děl Via Lucis a Obecná porada o nápravě věcí lidských, ale také z jeho korespondence a méně známých spisů. Celé čtyřlístkové vysílání tým z Oddělení pro komeniologii FF AV ČR nahrával a nyní probíhá jeho zpracování tak, aby záznam mohl být přístupný na youtube kanále Comenius online.

Další novinky z činnosti našeho muzea v oblasti komeniologie se dozvíte na 6. straně tohoto čísla zpravodaje.

Archeologové: 7000 let stará osada prvních zemědělců nalezena v areálu nemocnice

Archeologové Muzea Komenského v Přerově zahájili na přelomu měsíce listopadu a prosince 2020 záchranný výzkum v Dvořákově ulici, na ploše nově budovaného parkoviště v areálu přerovské nemocnice. Předběžné výsledky výzkumu naznačují, že nejstarší osídlení v těchto místech sahá až na samotný počátek mladší doby kamenné – neolitu, kdy zde vznikla osada prvních zemědělců.

Zdeněk Schenk

Areál nemocnice se nachází na levém břehu řeky Bečvy při východním okraji městské zástavby. Jde o mimořádně exponovanou lokalitu situovanou na staré říční tzv. Radslavické terase, která o několik metrů nápadně převyšuje prostor říční nivy. Nadmořská výška lokality činí 220 m. Prostor určený pro výstavbu parkovacích stání je situován v severovýchodní části před Pavilonem A, kde je v současné době umístěno interní oddělení a ambulance.

V rámci první etapy rozšíření parkovací kapacity byla stavbou provedena plošná skrývka svrchních terénních vyrovnávek a zeminy na úroveň podloží, které tvořily písčito-jílovité sedimenty světle žlutohnědého zabarvení.

Starší archeologické nálezy

První archeologické nálezy z této lokality pochází již z doby výstavby přerovské nemocnice v roce 1937, kdy byla nalezena raně středověká nádoba a kostěná brusle. Povrch nádoby červenohnědé barvy výpalu byl na podhrdlí zdoben plastickou lištou zdobenou šikmými vpichy. V úrovni maximální výduti je výzdoba tvořená vícenásobnou vlnicí a pod

Plošná skrývka v místě výstavby parkovacích stání před budovou

ní horizontálními žlábkami obíhajícími po obvodu nádoby. Oba předměty jsou uloženy v archeologické sbírce Muzea Komenského v Přerově.

V roce 1964 – 1965 došlo při úpravě teras v zahrádkářské kolonii pod nemocnicí „Za kapličkou“ k nálezům zlomků keramiky ze starší doby železné a raného středověku. Nálezy pracovníkům přerovského muzea ohlásil majitel jedné ze zahrádek pan František Čech. Starší horizont osídlení byl zastoupen jedním střepem z nádoby datovaným do mladší doby halštatské. Většina nálezů se hlásila k mladšímu raně středověkému osídlení, které bylo doloženo především fragmenty keramických hrnců. Některé nesly na povrchu výduti plastickou i rytou výzdobu. Mezi nalezenými zlomky keramiky se vyskytla rovněž dna nádob, z nichž jedno neslo značku ve tvaru kola s loukotěmi a druhé ve tvaru maltézského kříže. Archeoložka Marie Jašková z přerovského muzea celý soubor datovala do mladší doby hradištní (10. – 11. století).

V roce 1996 našel student přerovského Gymnázia Jana Blahoslava Zdeněk Schenk početný soubor mladohradištní keramiky v místě zaniklé kaple Panny

Marie Sedmibolestné, která byla zčásti poškozená následkem bombardování města dne 20. 11. 1944 a posléze v 50. letech 20. století odstřelena během výcviku Lidových milicí. Fragmenty zachráněných převážně hrncovitých nádob se vyznačovaly světle červenohnědou barvou výpalu.

V roce 1999 pak zdokumentoval dva porušené archeologické objekty ve výkopu základů pavilonu Krajské hygienické stanice. V prvním případě se jednalo o sídlištní jámu, z jejíhož zásypu se podařilo získat keramiku ze starší doby železné – pozdní doby halštatské (cca 550 – 450 př. n. l.). Druhým objektem byla sídlištní jáma z období raného středověku, z jejíž výplně se podařilo zachránit několik zlomků keramických nádob.

Archeologický výzkum v roce 2020

Místo určené pro rozšíření kapacity parkovacích stání se nachází v zatravněné ploše, která nebyla v minulosti výrazněji dotčena stavební činností. Od výše zmíněné lokality v trati „Za kapličkou“ situované na hraně a svazích staré říční terasy se nachází přibližně 90 – 120 m.

Z předběžných výsledků první etapy záchranného archeologického výzkumu vyplývá, že nápadná koncentrace nálezů se nacházela až v úrovni samotného podloží, případně v půdním horizontu, který na něj nasedal.

Koncentrace zlomků keramických nádob ze staršího neolitu v úrovni skrývky

*Členové archeologického týmu
Luděk Vávra a Miroslav Komínek
se škrabadlem zhotoveným ze silicitu
krakovsko-čenstochovské jury*

Osada prvních zemědělců z počátků mladší doby kamenné

Archeologické doklady nejstaršího osídlení na lokalitě sahají na počátek mladší doby kamenné – staršího neolitu, tedy do doby před více než 7000 lety.

Mezi zachráněnými nálezy byly nejčastěji zastoupeny fragmenty neolitické tenkostěnné a silnostěnné keramiky. Silnostěnná keramika zhotovená z hrubší keramické hmoty náležela částem nádob větších rozměrů – zásobnicím. Tenkostěnná keramika byla zhotovena z jemné plavené keramické hmoty světle šedé až hnědé barvy výpalu. Jednotlivé střepy pochází z polokulovitých nádob, jejichž povrch nesl rytou a vhloubenou výzdobu, kterou tvořily převážně ryté horizontální linie, na kterých byly umístěny kruhové či oválné důlky, v archeologické terminologii tzv. notové značky.

Charakteristická výzdoba umožňuje v rámci relativní chronologie datovat neolitické sídliště zachycené v areálu přerovské nemocnice do mladšího, druhého stupně kultury s lineární keramikou (5600–5000/4900 př. n. l.). V tomto období zakládali první zemědělci své osady v prostoru Bečevské části Moravy

Pokračování na straně 5

ské brány, což dokládají archeologické nálezy na katastrálních územích obcí Bohuslávky, Lipník nad Bečvou, Loučka, Předmostí, Prosenice, Sušice či Veselíčko.

Zlomky keramických nádob zdobené rytými liniemi. Datace: starý neolit - kultura s lineární keramikou (5500 - 4900 př. n. l.).

Kromě neolitické keramiky se podařilo v místě budovaného parkoviště zachránit také několik kusů kamenné štipané industrie. Nástroje byly zhotoveny ze silicitu krakovsko-čenstochovské jury, jehož primární zdroje se nachází v oblasti jižního Polska. Tato surovina byla prvními zemědělci ve starém neolitu preferována k výrobě štipaných nástrojů, a proto byla distribuována stovky kilometrů na místo určení.

Kamenná štipaná industrie zhotovená ze silicitu krakovsko-čenstochovské jury

Stopy po keltském osídlení

Osídlení z mladší doby železné - laténu (450 - 50/30 př. n. l.) zastupuje prozatím několik zlomků keltských na kruhu vytáčených nádob, které jsou na povrchu zdobené svislými rýhami. Keramická hmota na první pohled obsahuje velké množství jemně drceného grafitu, díky němuž měly nádoby nejen nápadně „tuhovaný“ vzhled, ale zároveň nepropouštěly vodu a byly žáruvzdorné. Prostřednictvím detektoru kovů se podařilo zachránit rovněž torzo bronzové spony, která sloužila jako spínadlo oděvu.

Torzo bronzové keltské spony

Osídlení z raného středověku

Při severozápadním okraji zkoumané plochy parkoviště bylo z úrovně půdního horizontu nad podloží zachyceno velké množství fragmentů keramických nádob z mladší doby hradištní (10.-11. století), které rozšiřují počet dosud známých nálezů. Jejich koncentrace v prostoru dnešního areálu přerovské nemocnice a v lokalitě „Za kapličkou“ naznačuje, že zde před 1000 lety stávala osada, která byla součástí vnějšího prstence sídliště raně

Dokončení na straně 6

středověké sídelní aglomerace vznikající postupně kolem centrálního hradiště situovaného v prostoru dnešního přerovského Horního náměstí.

Bycikle a Motocikle aneb svědectví jednoho drobného nálezu

Z novodobých kovových předmětů nalezených během detektorové prospekce zaujme deformovaný mosazný štítek s logem přerovské firmy: A. FRIEDRICH PŘEROV - BYCIKLE a MOTOCIKLE, která ve městě působila v období Rakouska-Uherska na počátku 20. století.

Ředitel Státního okresního archivu Přerov Jiří Lapáček dohledal na základě tohoto archeologického nálezu v dobovém živnostenském rejstříku jméno Arnolda

Friedricha, který se narodil v roce 1872 v Přerově. Ten získal v roce 1901 živnostenské oprávnění na zámečnické řemeslo. V té době bydlel na Žerotínově náměstí č.p. 166, č.o. 19. Původní živnost v roce 1910 složil, ale hned vzápětí získal živnostenské oprávnění na mechanické strojnické řemeslo. V té době již bydlel na Komenského ulici č. 4. Živnost byla uvedena do klidu o pouhé dva roky později v roce 1912.

Závěr

Investorem rozšíření kapacity parkovacích stání v přerovské nemocnici celé akce je Olomoucký kraj a Statutární město Přerov. Průběžné výsledky záchranného archeologického výzkumu výrazně rozšiřují naše dosavadní znalosti o rozsahu a intenzitě osídlení této části města Přerova. Vzhledem k výhodné poloze nad řekou Bečvou, poblíž hrany staré říční terasy, tuto lokalitu v průběhu uplynulých tisíciletí naši předkové opakovaně vyhledávali. V roce 2021 bude archeologický výzkum nadále probíhat v návaznosti na pokračování stavebních prací.

MEZI VÝROČÍMI KOMENSKÉHO **Nově vyšel zajímavý katalog z muzejních sbírek**

Na léta 2020 a 2022 připadla dvě významná kulatá výročí Komenského narození a smrti. V loňském roce se uskutečnila pouze část naplánovaných akcí, ale těšit se můžete na řadu dalších, které se začínají připravovat na rok 2022. Přerovské muzeum vydává u příležitosti dvouvýročí 2020–2022 novou publikaci.

Novinka s názvem *Komenský ve sběratelství: Katalog vybraných komeňán ze sbírky Muzea Komenského v Přerově (filatelie, filokartie, filumenie, drobné*

tisky) je vůbec první publikací, která podává systematický přehled o poštovních známkách, příležitostných tiscích, pohlednicích, zápalkových nálepkách a reklamních materiálech s podobiznou Komenského.

Tento druh historických dokumentů bývá v muzejních fondech zastoupen jen vzácně. Pouze Poštovní muzeum v Praze uchovává kompletní soubor poštovních známek. Jediným muzeem na světě, které se shromažďováním tohoto materiálu zabývá, je Muzeum Komenského v Pře-

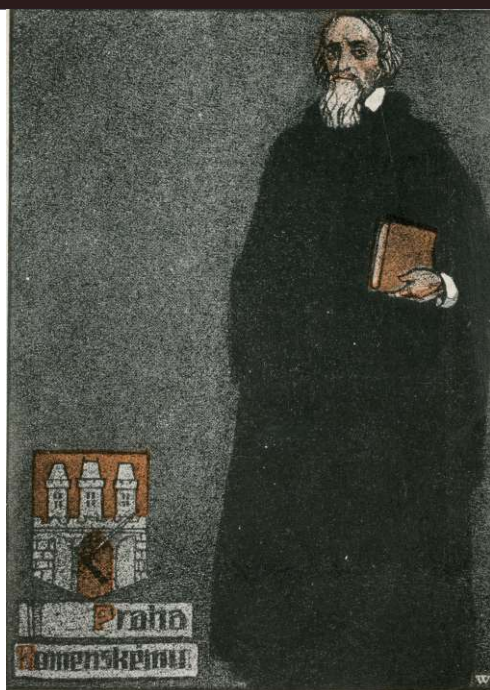
rově. Během mnohaleté práce se podařilo vybudovat pestrou a rozsáhlou sbírku dokumentů s motivem Komenského z různých sběratelských oborů. Nyní tuto unikátní kolekci představuje veřejnosti prostřednictvím nového katalogu.

Historická hodnota těchto dokumentů stoupá úměrně s rozsahem vytvořené sbírky. Například poštovních známek vyšlo za téměř jedno století 24 kusů v Československu, České republice a dalších osmi zemích Evropy. Kromě toho se podařilo získat také zkusmé tisky nerealizovaných návrhů známek, dále tzv. cinderella stamps, tedy cenin, kolků, zálepek atd.

Zkusmý tisk návrhu známky s převráceným textem od Aloise Mudruňky z roku 1923

K nejzajímavějším patří zkusmý tisk návrhu známky s převráceným textem od Aloise Mudruňky. Tento malíř a grafik se proslavil jako ilustrátor slabikáře Poupata i jako autor papírových bankovek z období první republiky. Zkusmý tisk jeho nepřijatého návrhu poštovní známky vydala v roce 1923 tiskárna Unie.

Pohlednice s Komenským od firmy Knihtiskaři Novotný & Příhoda

Nejpočetněji jsou v katalogu zastoupené pohlednice, ať už s reprodukcemi dochovaných portrétů Komenského, nebo oblíbené obrazy s historickými výjevy, žánrové koláže a samozřejmě množství topografických pohlednic. Například firma Knihtiskaři Novotný & Příhoda vydala v prvních dvou desetiletích 20. století nejméně pět pohlednic s podobiznou Komenského. Jednu z nich navrhl Josef Wenig a vedle postavy Učitele národů na ni umístil také nápis Praha Komenskému a erb města. Exemplář pohlednice z muzejní sbírky byl odeslán v roce 1914 ze Záložní nemocnice Červeného kříže v žižkovské sokolovně do Jihlavy s textem: *"Mileny! Doufám, že osud mnohých z nás se Tobě vyhne. Buď dobré mysli a vše se v brzkou v prospěch Tvůj obrátí. Nazdar."* Katalog obsahuje také seznam zápalkových nálepek a pamětních aršíků s jejich

Dokončení na straně 8

reprodukcemi. Komenský se objevil na tzv. Matičných zápalkách a dočkal se také nálepek s nápisem Zápalky Komenského.

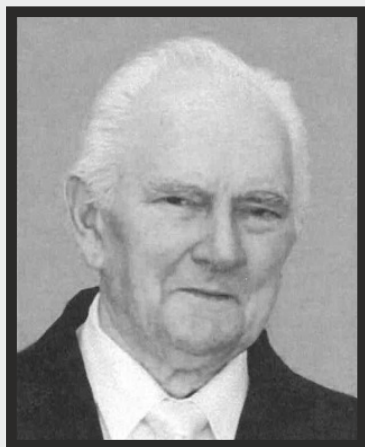

Závěr ublikace je věnován dalším drobným tiskům, které jsou předmětem sběratelského zájmu. Za všechny jmenujme rozvrhy hodin a reklamní pohádky, tedy obrázkové lístečky s krátkým příběhem. Oblíbenou pověst O růžovém paloučku vydal i Jan Vilímek, majitel továrny na mýdla a krystalické sody z Lipníku nad Bečvou.

Po znovuootevření muzea bude možné katalog zakoupit v pokladně na zámku.

Helena Kovářová

Katalog sbírkových předmětů

ZEMŘEL BÝVALÝ ŘEDITEL MUZEA GUSTAV VOŽDA

V závěru října 2020 dostihla současně i bývalé pracovníky Muzea Komenského v Přerově smutná zpráva o skonu bývalého dlouholetého ředitele Muzea Komenského v Přerově (pod dřívějšími názvy Vlastivědného ústavu či Okresního muzea J. A. Komenského) **PhDr. Gustava Voždy (* 19. 7. 1933, † 27. 10. 2020)**.

G. Vožda působil jako ředitel muzea od roku 1956 do roku 1990 s výjimkou období od července 1960 do srpna 1961, kdy pracoval jako okresní inspektor kultury Okresního národního výboru v Přerově pro muzea, kroniky, výtvarné umění, památkovou péči a ochranu přírody. G. Vožda byl také pilným badatelem v oblasti moderních dějin (Přerovské povstání, protifašistický odboj), dějin průmyslových podniků (přerovské strojírenství, historie cukrovaru, firmy Kazeto, přádelny konopí, atd.) a regionálních dějin obcí Annín u Tovačova, Oplocany a Věrovany. Kromě ředitelských povinností a práce historika se ve volném čase věnoval jako aktivní sportovec i jako funkcionář kanoistice. Zemřel v Kojetíně ve věku 87 let. Poslední rozloučení se konalo ve smuteční síni v Kojetíně 4. prosince 2020.

Čest jeho památce.

NAARDEN

Místo posledního odpočinku J. A. Komenského

Naarden, který se nachází přibližně dvacet kilometrů jihovýchodně od Amsterdamu, představuje malebné městečko v Nizozemsku, v provincii Severní Holandsko. Díky úsilí celé řady osobností, které se v období První republiky zasloužily o nalezení a důstojnou úpravu hrobu J. A. Komenského, zůstane holandský Naarden navždy neodmyslitelně propojen s naší zemí. Místo posledního odpočinku jedné z nejvýznamnějších postav české historie se nachází v bývalé Valonské kapli na ulici Kloosterstraat při severním okraji městské zástavby.

Zdeněk Schenk

Historické jádro města Naarden s malými hezkými upravenými uličkami je obklopeno dodnes velmi dobře zachovaným barokním opevněním, jehož obranyschopnost byla zesílena širokými vodními příkopy. Jednotlivé části fortifikace tvoří hvězdicovitý půdorys, který je obzvláště působivý při pohledu z ptáčích perspektiv. Vznik opevnění spadá do doby přestavby města na barokní pevnost ve 2. pol. 17. století. Do města se vstupovalo dodnes z velké části zachovanými branami Utrechtskou a Amsterdamskou. V centru města se nachází gotický kostel Grote St. Vituskerk.

Na volném prostranství vedle této sakrální stavby stojí bronzová socha Jana Amose Komenského v nadživotní velikosti umístěná na kamenném soklu s československou dedikací z roku 1957. Sochu zhotovil český akademický sochař Vincenc Makovský podle originálu svého díla umístěného v roce 1956 v Uherském Brodě.

Naarden. Dobový pohled s vojáky stojícími před objektem bývalé Valonské kaple adaptované na kasárna „Weeshuiskazerne“.

V jedné z bočních ulic zvané Kloosterstraat se nachází Mauzoleum a muzeum Komenského umístěné v bývalé Valonské kapli.

Valonská kaple v Naardenu - místo posledního odpočinku

Jan Amos Komenský zemřel dne 15. listopadu 1670 ve věku 78 let v Amsterdamu, kde trávil podzim svého života. Jeho tělesné ostatky byly pohřbeny o týden později 22. listopadu v objektu kaple bývalého kláštera milosrdných sester v Naardenu. Areál konventu s klášterním kostelem ztratil svoji funkci v důsledku reformace v roce 1579 a přešel pod správu města, které v budovách

kláštera provozovalo až do roku 1809 sirotčinec. Klášterní kostel sloužil od roku 1651 valonské církvi, která představovala společenství francouzsky mluvících protestantů. Původně početná komunita valonských uprchlíků žijících v Naardenu čítala v závěru druhého desetiletí 19. století pouze třináct rodin. V roce 1820 převzalo nizozemské Ministerstvo obrany objekty bývalého kláštera – sirotčince a zřídilo zde vojenská kasárna. Objekt kaple byl vyklizen a po ztrátě své primární funkce v následujících desetiletích využíván pro různé účely. Sloužil jako provizorní skladiště, krejčovská dílna, strážnice i věznice.

Naarden. Pohled na presbytář bývalé Valonské kaple z ulice Kloosterstraat v roce 2018.

Hledání hrobu „Učitele národů“

Snahy o nalezení hrobu J. A. Komenského sahají hluboko do 19. století. V případě přesné lokalizace hrobu panovala dlouhou dobu určitá nejistota. V roce 1836 po něm neúspěšně pátral přímo v Naardenu zakladatel české archeolo-

gie Jan Erazim Vocel, který se při hledání mylně zaměřil na objekt Velkého kostela (Grote Kerke) zasvěcený před reformací sv. Václavovi. Zásadní informaci se podařilo získat až v roce 1871 naardenskému notáři a místostarostovi J. P. de Roeperovi objevem rejstříku hrobů Valonského kostela, který obsahoval údaj k hrobu č. 8, kde měl být dne 22. 11. 1670 pohřben Johaness Amos Comenius.

Tajemství záhadného hrobu 8

S obnovením zájmu o osobnost a dílo Komenského v 19. století a následně po vzniku Československé republiky v roce 1918 vzešla snaha o důstojnou úpravu místa, kde byl pohřben.

Otevření hrobu ve Valonské kapli předcházela náročná jednání mezi oběma zeměmi.

Naarden. Český antropolog profesor Jindřich Matiegka a nizozemský profesor Van den Broeck nad odkrytým hrobem J. A. Komenského v červenci 1929.

Pokračování na straně 11

Mezinárodní výzkumný tým zastupovali za československou stranu profesor Dr. Jindřich Matiegka, rektor Univerzity Karlovy a Ing. arch Stanislav Sochor, přednosta Státního památkového ústavu v Brně. Renomovaný antropolog Jindřich Matiegka právem považovaný za zakladatele české antropologie je mimo jiné autorem monografie *Homo predmossensis: fosilní člověk z Předmostí na Moravě* (1934, 1938). Nizozemskou část vědeckého týmu zastupoval ředitel Anatomického ústavu v Utrechtu profesor Dr. A. J. P. van den Broeck a Dr. J. P. Kleiweg de Zwann, profesor university a Koloniálního ústavu v Amsterdamu. Vlastní výzkum byl zahájen dne 15. července 1929. Dne 20. července došlo k odkryvu a následnému vyzvednutí kosterních pozůstatků tří jedinců z hrobu číslo 8.

Samotná Komenského rakev byla vyložena olovem, dovnitř byla přidána olověná deska se jménem Komenského, a následně byla rakev zaplombována dvojí olověnou pečeti města Haagu a Naardenu. Hrobová jáma byla nově vyzděna.

Pohled na současný vstup do Muzea a Mauzolea J. A. Komenského z ulice Kloosterstraat v Naardenu

Vznik Mauzolea J. A. Komenského

Nejen objev samotný, ale zejména osud památného místa se stal předmětem pozornosti dobových médií a známých osobností.

Naarden navštívil také pražský němec ky písíci novinář Egon Erwin Kisch přezdívaný „Žuřivý reportér“, který nevyhovující stav interiéru Valonské kaple odsoudil velmi nelichotivými slovy. Spisovatel Karel Čapek se vyjádřil ke stavu objektu Valonské kaple následovně: „*přítomný stav je upřímně řečeno, tak nedůstojný, že by nesloužilo ke cti naší vládě, kdyby se velmi brzo nezačalo s pietní úpravou*“.

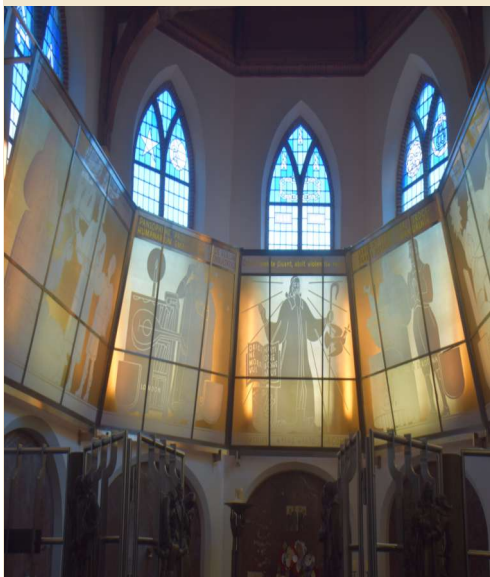
V roce 1933 získalo Československo na základě jednání s Nizozemskem půdu pod valonskou kaplí do dědičného pachtu na dobu neurčitou. V letech 1934–1935 byla kaple zrestaurována, přičemž došlo k odstranění úprav z roku 1861, kdy byla stavba adaptována jako součást vojenských kasáren. Celkovou ar-

*Pískovcová deska s nápisem
Poslední útulek Jana Amose Komenského
15. XI. 1670 umístěná v roce 1935
nad původní vstup do Mauzolea*

Badatelé dospěli k závěru, že kostra dospělého muže uložená nejnižše nepochybně náleží J. A. Komenskému. Jakoukoliv záměnu vyloučili rovněž na základě odkryté situace, z které mělo být patrné, že hrob nebyl dotčen mladšími zásahy. Dne 25. července 1929 byly vyzvednuté ostatky tří jedinců uloženy do tří samostatných dubových rakví menších rozměrů.

chitektonickou úpravu interiéru kaple a místa hrobu navrhl architekt Ladislav Machoň spolu s řadou českých umělců. Hlavní středobod mauzolea představuje samotné místo hrobu J. A. Komenského, které bylo v dlažbě vyznačeno dioritou deskou, která pochází z kamenolomu v Požárech u Týnce nad Sázavou. Celkem sedm velkoformátových leptaných skleněných panelů umístěných v ocelových rámech zobrazuje zásadní milníky Komenského života a jeho tvorby, které na základě ideového námětu M. Havránka vytvořil malíř Jaroslav Benda. Skleněné panely částečně překrývají vysoká štíhlá gotická okna, jimiž do interiéru proniká tlumené denní světlo.

Naarden. Pohled do interiéru mauzolea.

Sochař Jaroslav Horejc je autorem ozdobné ocelové mříže oddělující vstupní část mauzolea od východní části kaple s vyznačeným hrobem. Na mříži je umístěno celkem osm letopočty označených skupin reliéfů postav zhotovených z bronzu, které symbolicky ilustrují důležité mezníky života.

Dne 8. května 1937 bylo mauzoleum po dokončení vnitřních úprav slavnostně otevřeno.

Naarden. Bronzová busta J. A. Komenského umístěná v parčíku na místě bývalého klášterního dvora.

V 90. letech 20. století došlo k posledním výraznějším exteriérovým úpravám v okolí objektu. V roce 1992 byla plocha bývalého klášterního dvora, z jižní strany částečně ohraničená objektem Mauzolea, upravena na parčík, do jehož centra byla v roce 1994 umístěna bronzová busta Komenského na kamenném soklu. Autorem busty je český sochař Josef Strachovský. Nad původním vstupem z ulice zůstala pískovcová deska s nápisem v holandštině a češtině „Poslední útulek Komenského – 15. XI. 1670“.

Zamyšlení Přerovana

Bylo pro mne ctí v letech 2017 a 2018 jako jeden ze zástupců Statutárního města Přerova v rámci cesty do holandského partnerského města Cuijk navštívit měs-

to Naarden a položit květiny na hrob jednoho z největších Čechů.

Detail dioritové náhrobní desky se jménem Jan Amos Komenský

„Až na tomto památném místě si člověk uvědomí pocit sounáležitosti s jednou z nejvýznamnějších postav českých dějin, kterou Komenský bezesporu byl. Pro nás Přerovany má osobnost Komenského o to větší význam, že právě v Přerově jeden z nejvýznamnějších učenců Evropy 17. století strávil část svého mládí. Nejprve zde v letech 1608 – 1611 studoval a posléze po návratu z univerzitních studií v letech 1614 – 1618 učil na přerovské bratrské škole. V letech 2012 – 2013 se podařilo během záchranného archeologického výzkumu Na Marku odkrýt nejen základy sboru Jednoty bratrské, ale zároveň domu se školou, kde Komenský působil“

Autor příspěvku pokládá v roce 2018 na hrob Komenského květiny věnované Přerovany

Muzeum Komenského v Přerově je nositelem odkazu. V prvním patře jižního křídla přerovského zámku se nachází expozice Památník Jana Amose Komenského, jejíž součástí jsou kopie reliéfů od Jaroslava Horejce a prst hlíny z místa posledního odpočinku Komenského v nizozemském Naardenu uložená ve skleněné urně.

Naarden. Bronzová socha J. A. Komenského od Vincence Makovského před kostelem Grote St. Vituskerk.

Od smrti jedné z nejvýznamnějších postav českých dějin uplynulo v loňském roce 350 let. Zanechal po sobě nesmazatelný odkaz v podobě svých myšlenek, svého ctihodného celoživotního díla a je pouze na nás, abychom jeho dílo uchovávali, sdíleli a budoucím generacím předali.

VÝJIMEČNÝ MYKOLOGICKÝ NÁLEZ

Nález velmi vzácné houby nebo prvo-nález pro ČR vždy potěší všechny mykology, kteří pátrají po houbách v rozsáhlých lesních porostech a neprostupných křovinách. Většinou se jedná o náhodu, občas k tomu přispějí i všímaví houbaři, kteří svůj nález zdokumentují za účelem přesného určení druhu.

Jiří Polčák

Velmi překvapivým nálezem mě hodně potěšila kolegyně z práce Martina Hrazdírová, která se v houbách dobře vyzná. Její maminka paní Crhonková nemusela chodit daleko do lesa, stačilo mrknout na vlastní zahradu u rodinného domku v okrajové části Prostějova. Martina mě poslala foto jejího úlovku ze dne 28. října 2020. To, co jsem na fotce viděl, mě hodně překvapilo. Jednalo se o lupenitou houbu s názvem kukmák, patřící do čeledi štitovkovitých. Na první pohled dobře určitelná houba, ale v naší i zahraniční dostupné literatuře jsem ji nenašel. Na celém světě roste zhruba 50 druhů kukmáků, v Evropě jich bylo nalezeno 11. Houba připomínala velmi vzácný, u nás nenalezený, kukmák černopochvý (*Volvariella nigrovolvace*), jen nesedělo zbarvení třeně, které bylo u nalezené houby tmavé, kdežto kukmák černopochvý má třeň bílý. Nezbylo než pátrat dál. Shodou okolností mě byl týden předtím doručen z Anglie druhý díl Atlasu hub Evropy. Při prohlídce kukmáků mě hned padl do oka druh *Volvariella aethiops*, vše naprosto sedělo. Ještě větší překvapení nastalo po přečtení textu. Tento kukmák, který zatím nemá české jméno, byl popsán jako nový druh pro vědu na základě nálezů z roku 2007 ve Francii. Druhý nález byl zdokumentován v říjnu roku 2010 v Anglii, kde houba

rostla v botanické zahradě pod jalovcem čínským a do třetice nález z Prostějovska. Jedná se tedy o třetí nález na světě. Ve všech třech případech houby rostly v místě hojného výskytu pečárky zápašné (*Agaricus xanthodermus*). Je velmi pravděpodobné, že kukmák parazituje na myceliu této pečárky. Nález paní Crhonkové byl předán jako dokladový materiál do sbírek NM v Praze.

Popis plodnic: Klobouk je v průměru 3 – 6 cm široký, vypouklý, později ploše rozložený. Pokožka klobouku je vláknitá, hedvábitě lesklá, zbarvena do tmavě sépiové až načernalé barvy, u starších plodnic při okraji rozpraskává. Lupeny jsou v mládí bělavé, později se zbarvují do lososově růžové. Barva výtrusného prachu je růžově hnědá. Třeň je 4 – 6 cm vysoký a 0,4–0,6 cm široký, tmavě vláknitý, směrem k bazální části světlejší, zakončený výraznou našedlou pochvou.

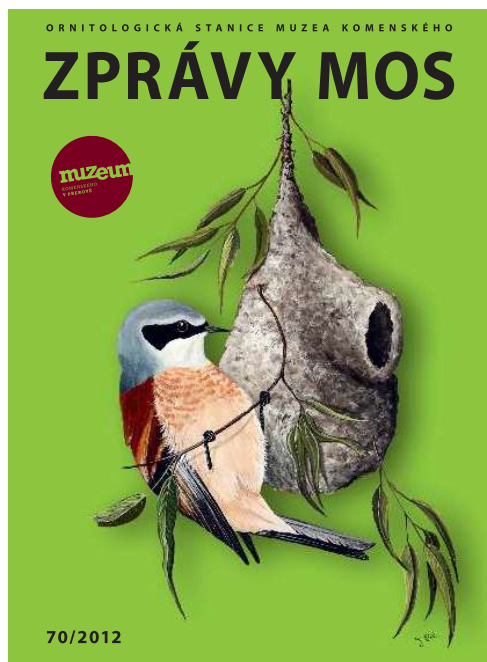
Zprávy MOS dostupné na webu

Odborný ornitologický časopis Zprávy MOS, který vydává ORNIS s podporou Moravského ornitologického spolku – středomoravské pobočky ČSO letos napíše již svůj 78. ročník. Patří tak jednoznačně k vlajkovým lodím obou vydavatelů.

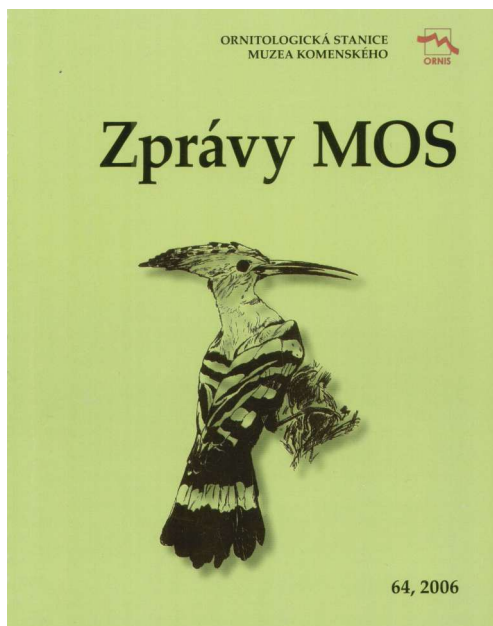
Martin Vymazal

V současnosti je jasný trend publikování podobných odborných časopisů nejen v klasické papírové podobě, ale i elektronicky na webu. Do nedávné minulosti nebylo ovšem možné si Zprávy MOS na webu stáhnout. Pokud se chtěl nějaký čtenář dostat ke starším číslům, musel si někde zajistit papírovou verzi, případně jsme byli schopni konkrétní článek oskenovat a zaslat elektronicky.

Se zprovozněním nové podoby webových stránek celého Muzea Komenického a tím pádem i ORNISu jsme se rozhodli udělat velký krok právě k dostupnosti Zpráv MOS na webu.

V těchto dnech (konec března 2021) máme zveřejněny plná znění jednotlivých článků Zpráv MOS ve formátu pdf zpětně do roku 2007. Další ročníky plánujeme postupně přidávat, leč bude to zdlouhavá práce, protože většinu starších čísel musíme nejdříve digitálně zpracovat. Zároveň platí, že jsme se rozhodli uveřejňovat plné znění článků se zpožděním 2 let. Ambiciozním plánem je stihnout do konce roku 2021 zveřejnění všech ročníků zpětně. Sám jsem zvědavý, jak se nám to podaří. A kde tedy Zprávy MOS najdete? V sekci Odborná činnost – Zprávy MOS – Obsahy vyšlých čísel, odkaz <https://oris.cz/obsahy-vyslych-cisel-zprav-mos>. Zde by bylo vhodné upozornit také na stránky www.biblioteka.cz, který sdružuje české přírodovědné časopisy, sborníky, zpravodaje a další periodika i neperiodické tiskoviny. Část Zpráv MOS je možné stáhnout právě i na tomto webu.

Muzeum Komenského má Instagram!

Pandemie nutí také k hledání nových cest k návštěvníkům

Na konci února uplynul rok od poslední velké veřejné vernisáže v prostorách přerovského zámku. V březnu je to také rok od chvíle, kdy se kvůli šíření nového koronaviru COVID-19 v České republice musely uzavřít návštěvnícké provozy muzeí, galerií a dalších kulturních institucí. Všichni tiše doufali, že ten zlý sen brzy skončí. Na podzim však už bylo jasné, že nejruznější protiepidemická opatření hned tak nezmizí.

Jana Trtíková

I když to někdy není na první pohled zcela zřejmé, neodmyslitelnou součástí muzejní práce je práce s veřejností a pro veřejnost. Připravovat výstavy, pořádat vernisáže, ale také nejruznější workshopy a přednášky, vydávat články a publikace, vymýšlet nové způsoby prezentace sbírkových předmětů a zařazovat moderní interaktivní prvky v expozicích. Jenže možnosti jsou nyní značně omezené.

K čemu je například výstava, kterou nikdo neuvidí? Co teď, když nemohou návštěvníci k nám? Na to je jednoduchá odpověď: musíme my k nim!

Proto i Muzeum Komenského v Přerově začalo ještě intenzivněji využívat virtuálního on-line světa. Již při první vlně muzeum zveřejnilo na svém webu řadu publikací v elektronické podobě. Webové stránky muzea na začátku roku 2021 získaly novou a přehlednější podobu. Kolegyně z ORNIS místo klasické přednášky připravila video na YouTube. Kurátoři začali vybírat ze svých sbírek předměty, které jsou něčím výjimečné nebo nejsou běžně k vidění. Každý přispěl svým dílkem do skládačky.

Dalším výsledkem tohoto snažení je také nový oficiální profil muzea na Instagramu a odstartování dlouhodobého projektu

„Předmět týdne“ neboli „muzejní úterky“. Každé úterý ráno zveřejníme jeden předmět z našich sbírek s krátkým odborným komentářem. Někdy půjde o zajímavosti z našich expozic, ve většině případů ale budeme vybírat předměty z našich depozitářů, a půjde tedy o věci, které nejsou pro návštěvníky muzea běžně k vidění. Zejména na Instagramu si pak můžete naše příspěvky procházet a vyhledávat podle klíčových slov neboli „hashtagů“ které jsou napsány bez diakritiky s # na začátku, například již zmíněné #muzejni-uterky nebo #predmettydne.

*Příspěvek ke Světovému dni
Downova syndromu, tzv. „Ponožková výzva“,
měl velký ohlas*

Kromě muzejních úterků však budou na Instagramu i na Facebooku přibývat i další typy příspěvků: například připomínky různých významných dnů či výročí, nezapomeneme ani na velké osobnosti z Přerova a okolí, jindy zveřejníme ukázkou z výstavy. Sledující také občas nahlédnou do „muzejního zákuhlí“ a tu a tam přidáme i něco veselého jen tak pro potěchu oka a duše.

Doufáme, že se lidem budou naše příspěvky líbit a jakmile to půjde, navštíví nás nejen on-line, ale i doopravdy. Ať už jsou výhody virtuálního světa jakékoli, skutečný kontakt s návštěvníky to nikdy nenahradí. Snad se brzy uvidíme!

NENÍ PES JAKO PES

Jak uvádějí statistiky, během posledního roku si řada českých rodin pořídila do domácnosti psa nebo jiného domácího mazlíčka. Ve většině případů tato skutečnost přímo souvisí s aktuálním lockdownem a prodlužováním sociální izolace. Je pravdou, že naše životy již nějaký ten pátek řídí zcela jiný PES, respektive protipandemický systém, založený na výpočtu indexu rizika nákazy nemocí covid-19. Onu zkratku zpravidla v našich médiích doprovází barevně vyvedená tabulka příslušných platných opatření, ale já bych rád doplnil tento článek zcela jinou přílohou.

Přidávám tedy právě pořízenou fotografii tváře člověka, kterého potkávám takřka každý den při cestě do práce. Stojí už přes tři století (od r. 1717) na stále stejném místě poblíž zidky zámeckého příkopu na Horním náměstí a u jeho nohou leží věrný pes. Ten zarostlý mladý muž je samozřejmě vytesán z pískovce a od posledního čištění a restaurování sochy (2008), kdy byla jeho hlava doplněna širokým kovovým poutnickým kloboukem, mně tak trochu připomíná nějakého kovboje či trampa. Jedná se samozřejmě o svěťce, jehož plášť na prsou zdobí dvě mořské mušle. Svůj poutnický šat si levou rukou nadzvedává a odhaluje stehno s hnisající ránou. U pasu má navíc zavěšenou čturu (vydlabanou tykev) na přenášení vody, což onu podobu s trampem, alespoň v mých očích, ještě znásobuje. Snad každý v tomto popisu identifikuje sv. Rocha (cca 1295-1327), oblíbeného středověkého a barokního svěťce, který pocházel z jižní Francie (Montpellier). Zároveň by se k němu hodil také přírůbek „světec dnešní doby“, neboť je patronem lékařů, nemocnic i nemocných. Dříve byl

*Přerov (Horní náměstí), sv. Roch
a jeho ležící pes*

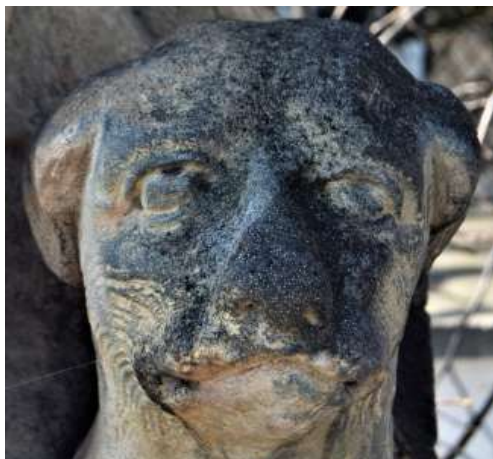
jedním z nejuctívanějších protimorových patronů a zároveň ochráncem celé řady dalších profesí: dlaždičů, kartáčníků, lékárníků, obchodníků s uměleckými předměty, sedláků, stolařů, zahradníků a zedníků (ostatně zednický mistr byl také donátorem přerovské sochy). Lidé jej uctívali také jako přímluvce za své zdraví, ať už to byly náklady, epidemie, bolesti nohou, kolen, kožní nemoci a v neposlední řadě měl chránit také psy, dobytek a skot. Legenda praví, že jeho rodina byla velice zámožná, ovšem on sám po smrti svých rodičů rozdal veškerý zděděný majetek chudým. Následně, to mu bylo asi 20 let, vyrazil na pouť do Říma. Cestou pomáhal, kde se dalo, a přitom objevil svůj velký dar: uzdravování ne-

Pokračování na straně 18

mocných. Cestou zpět do vlasti se v Piacenze sám morem nakazil. Stáhl se tedy do ústraní za městské hradby. Přežil jen díky psovi, který mu přinášel chléb ze stolu svého pána a olizoval rány (i proto je samotný pes v těchto situacích často zobrazován: v našem okolí nechybí chléb v psí tlamě například u lidové barokní sochy sv. Rocha v nedalekých Dřevohosticích nebo v Dolanech u kostela sv. Matouše).

*Dřevohostice (Novosady),
pes sv. Rocha s kouskem chleba v tlamě*

*Hlava psa přerovského sv. Rocha se na vás
dívá také z titulní strany zpravodaje*

Po prodělaných útrapách dorazil konečně zpět k domovskému městu. Nemoc se však podepsala na jeho vizáži, nikdo jej nepoznal, a navíc okolo zuřila válka. Z rodáka se rázem stal cizinec a možný zvěd či špion nepřítel. Jako takový byl uvržen do místního žaláře a z vězení jej vysvobodila po pěti letech milosrdná smrt. Nakonec jej údajně identifikoval až na smrtelné posteli místní kněz, který věděl o mateřském znamení ve tvaru kříže na jeho prsou. Úmrtí den, tedy 15. srpen (1327), si připomínáme jako svátek sv. Rocha. O sto let později došlo ke kanonizaci, Rochovy ostatky se dostaly do Benátek, čímž se jeho uctívání mnohonásobně rozšířilo (i císař Karel IV. získal část ostatků pro Svatovítskou katedrálu).

Na závěr je třeba zmínit, že kromě soch najdete na Moravě, zejména v její jižní části, také celou řadu kaplí zasvěcených sv. Rochovi (v našem okolí např. v Lipníku nad Bečvou nebo Nelešovicích). Ostatně „kamenné nebe“ na Přerovském okrese je bohaté i na další protimorové patrony, i když asi nejčastějším protějškem sv. Rocha na většině uměleckých zpodobnění je sv. Šebestián, ale o tom zase příště. Chraňte si své zdraví a věřte, že se snad již blíží doba, kdy nás ten „PES“ s velkými písmeny přestane sledovat. Ať vám vaši čtyřnozí miláčci přináší jenom radost a ti cizí ať na vás nevrčí, neštěkají či dokonce nekousnou. Pěkný den přeje

Lubomír Vyňuchal

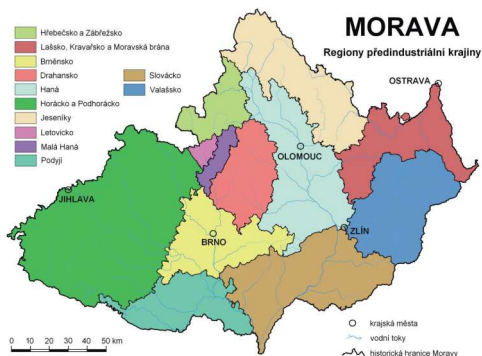
Předindustriální krajina Moravy

Zrychlení proměn krajiny v posledních dvou stoletích způsobil nástup průmyslu. Předindustriální podobu venkova, měst a přírody, tedy z doby před rokem 1850 známe již pouze z obrazů a rytin.

Helena Kovářová

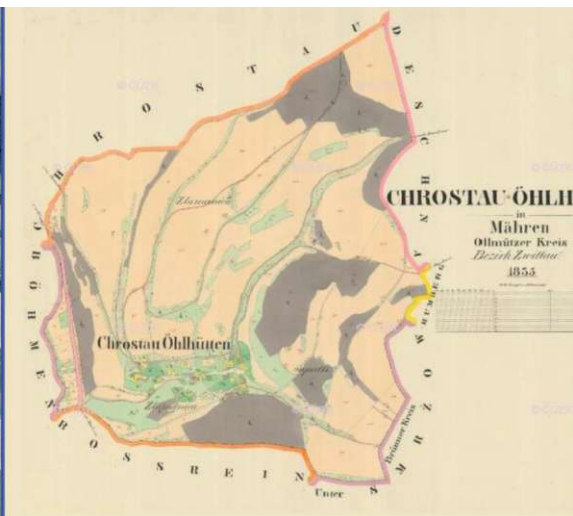
Část se dochovala v chráněných územích a památkových zónách. Početnější areály menších rozměrů s charakteristickou prostorovou strukturou plujin, cest, zástavby, rybníků a lesních celků podchyce-ny nebyly. Tým geografů Ústavu geoniky Akademie věd České republiky pod vedením prof. Jaromíra Kolečky zaměřil svůj výzkum na identifikaci právě těchto reliktní původní krajiny na celé Moravě.

Jako nejcennější pramen pro poznání předprůmyslové tvárnosti terénu využívali mapy, konkrétně nejstarší katastrální mapy Moravy z první poloviny 19. století (tzv. Stabliní katastr, někdy je soubor označován jako indikační skici), které srovnávali se současnými leteckými ortofotomapami. Nalezená území s podobným vzhledem a hospodářským využitím pak byla dále detailně popsána a dokumentována.

Morava byla při práci rozdělena na 12 regionů označených etnografickými či geografickými názvy. Přestože se někdy zdá, že původní podoba krajiny již nemůže existovat, bylo nalezeno celkem 1400 segmentů, které vykazovaly stejné znaky jako na téměř dvě stě let starých velmi podrobných mapách. Bohužel nejméně je jich v oblastech Hané, Moravské Brány a Podhostýnska. Jedná se o dosud opomíjenou část přírodního a kulturního dědictví.

Veřejnosti bude prezentována na panelové výstavě, kterou Muzeum Komenského v Přerově pro návštěvníky připravilo v prostorách přerovského zámku.

KRÁSA UPLETENÁ Z DRÁTU

Drátenické řemeslo, které v minulosti přinášelo obživu těm nejchudším obyvatelům severozápadního Slovenska, se v poslední době dostává do popředí zájmu široké veřejnosti. Tentokrát ovšem už drátenictví ve většině případů neslouží k opravování rozbitých hrnců či ke zpevňování pečicích forem, ale stalo se jedním z mnoha způsobů kreativního využití manuálně zručných lidí a v řadě případů se dokonce stává řemeslem ryze uměleckým. Co všechno lze dnes z obyčejného drátu s pomocí jednoduchého nářadí a s dávkou trpělivosti vytvořit, výborně ilustruje putovní výstava Dráteníkův rok, kterou se Muzeu Komenského v Přerově podařilo zapůjčit od skupiny osmi novodobých drátenických mistrů.

Jana Trtíková

Ti své umění společně vystavují již od roku 2011 a svá díla představili v řadě muzeí a galerií po celé České republice i na Slovensku. Svou zručnost v prostorách zámecké galerie představí Lada Borecká, Věra Studená, Ladislav Šlechta, Věra a Josef Pichovi, Monika Sochůrková, Alena Kulhánková a Zdeněk Slavata.

Kromě více či méně tradičních drátovaných talířů a táců, košíků nebo věšáků se však můžete ve výstavě těšit také na detailně propracované drátěné šperky,

klobouky nebo jemně oplétané kraslice. Uvidíte drátěné kočky, ptáčky nebo motýly zdobené korálky, ale třeba také drátěný symfonický orchestr i s dirigentem a další neuvěřitelně realisticky provedené zvířecí a lidské postavy. Ze silného drátu však lze vytvořit i trojrozměrné objekty značné velikosti, například svůdné negliže nebo plesové šaty, velkou ptačí klec s pávem nebo svícen s hodinami ve tvaru stromu a mnoho dalšího.

Vedle lásky k drátu všechny autory spojuje také to, že jejich původní povolání má s drátenictvím pramálo společného. S drátenickým řemeslem se seznámili buď skrze veřejné kurzy, nebo jej objevili sami přes díla starých mistrů a literaturu. Postupem času se všichni vystavující vypracovali na takovou úroveň, že za své práce sklízí různá prestižní ocenění, někteří dokonce od Cechu českomoravských dráteníků získali titul mistra.

Výstavu navíc doplňuje „historický koutek“ zapůjčený od dráteníka Aleše Kulhánka z Pardubic. Zde najdete ukázkou toho, co vytvářeli dávní dráteníci, kteří nabízeli své služby a výrobky na svých nejnlehčích cestách za výtěčkem po celém světě. Za zmínku pak také stojí kolekce starobylých pohlednic s drátenickou tematikou a ukázky katalogů drátenických manufaktur z počátku 20. století.

Výstava je prodloužena do 28. 6. 2021!

Jelikož termín otevření muzea není dosud znám a upoutávka k výstavě měla velký ohlas, rozhodli jsme se společně se zapůjčovateli, že v průběhu měsíců duben a květen výstavu alespoň částečně představíme on-line. Sledujte proto webové stránky nebo profil Muzea Komenského v Přerově na Facebooku a Instagramu.

Každopádně doufáme, že co nejdříve budete mít možnost pokochat se drátenickým uměním i osobně v prostorách přerovského zámku. Po zpřístupnění výstavy také proběhnou ukázky drátenického řemesla nebo kreativní dílničky pro děti, o termínu vás budeme včas informovat.

Z nových přírůstků do muzejních sbírek

Na začátku 20. století patřila k vybavení horských chat, mysliven, zámečků, lesních úřadů, školních kabinetů či interiérů domácností nejen preparovaná zvířata, ale také reliéfní ptačí obrazy, dnes odborně označované jako taxidermické. Kombinace olejomalby s preparáty opeřenců i menších zvířat je ve světě umění spíše raritou a zaslíbenou krajinou pro tato díla byla u nás především oblast Jesenicka.

Nejnovější přírůstek v kolekci těchto obrazů představuje káň lesní s ulovenou sojkou na pozadí horské lesní mýtiny. Shodou okolností vyhlásila Česká společnost ornitologická káň ptákem roku 2021.

Obraz o rozměrech 93 x 74 x 8 cm je datován rokem 1938 a v pravém dolním rožku nechybí rovněž signatura preparátora a místo vzniku: Parg, Freiwaldau.

Pátrání po této dílně vede do obce Bělá pod Pradědem (tehdy Waldenburg), kde žila rodina německého dialektového básníka Gustava Parga (1887-1954), kterou po skončení války čekal odsun do Německa.

Zlatý věk dekorativních plastických ptačích obrazů představovalo zejména období mezi světovými válkami a rovněž dnes se těší mimořádnému sběratelskému zájmu.

Lubomír Vyňuchal

Příběhy předmětů z muzejních sbírek můžete sledovat také na našich facebookových stránkách.

Helfštýnské ohlédnutí za zvláštním rokem 2020

Sezónu budeme napříč společností jistě hodnotit jako mimořádnou. Dá se na ni nahlížet mnoha pohledy, tak si dovolím pár řádků za ty, kterým mimo komplikací přinesla i radosti a hmatatelné výsledky dlouhodobé práce.

Důvodem, proč se nechci přidávat do řady těch, co si jen stěžují, je mimo jiné dojem, že obecná nálada se stala natolik zoufalou, že potřebuje spíš dobré zprávy a pár kapek optimismu, které nikomu neuškodí.

Dovolím si tedy vyzvednout světlé helfštýnské chvíle roku 2020. Na hradě jsme po třech letech omezeného provozu mohli konečně přistoupit k běžnému režimu návštěv tj. od úterý do neděle (tedy v měsících, kdy to pravidla umožňovala). Z celkového počtu 202 dní, kdy měl být hrad otevřen, jich nakonec bylo o 62 méně, ale to nic nezměnilo na tom, že celkově budeme sezónu hodnotit kladně.

Po maximálním vypětí zhotovitelů stavby byl dokončen projekt Záchrany a zpřístupnění hradního paláce. Po slavnostním otevření zachráněného torza doplněného o nové expozice se na konci prázdnin doslova utrhla lavina zájmu o tuto exkluzivní novinku.

Přestože jsme tedy přišli o velké kulturní počiny a akce (v čele s Hefaistonem), běžná denní návštěvnost sanovala tento propad více než dobře. V měsíci září dokonce přišlo asi dvakrát více návštěvníků než během let 2018 a 2019.

Zvýšení vstupného spojené se zpřístupněním rozšířeného okruhu navíc přineslo hospodářský výsledek vysoce převyšující naše očekávání. A to ani nemluvíme o obrovské vlně pozitivních emocí, které nám zpětná vazba od návštěvníků přináší. Ty jen tak nějaká omezení nesmažou. Upřímně jsme tolik nadšených reakcí ani nečekali. Lidé z regionu i z větších dálek neskrývaně projevují obdiv nad znovuoživenými prostory palácového torza provázanými se současnou architekturou.

Všechny akce spojené s palácem (noční prohlídky, mimořádné prohlídky, Noční kování atp.) byly nesmírně povzbudivé a potvrzovaly nám, že energie do prostoru vložená se nám teď bude dlouhodobě vracet.

Po zkušebním provozu paláce s obrovskou mírou zájmu široké veřejnosti si teď plně uvědomujeme potenciál tohoto unikátního objektu kombinujícího stavební torzo s minimalistickou architekturou od atelieru-r.

Skutečně se těšíme na chystání následující sezóny, v níž už můžeme plně počítat s těmito působivými prostory i v rámci pořádání kulturních a společenských akcí.

Jan Lauro

Více o hradu na www.helfstyn.cz

Hrad Helfštýn se konečně po více než 100 letech dočkal vlastní monografie

Hrad Helfštýn patří k nejnavštěvovanějším památkám na Moravě. Od jeho založení uplynulo již víc než sedm století. Nesmírně komplikovaný areál se stavebně vyvíjel celá čtyři století. V současnosti se o něj zajímají příznivci památek, architektury, uměleckého řemesla a mnozí další. Je tedy až k nevíře, jak dlouho stál pro odbornou veřejnost mimo pozornost.

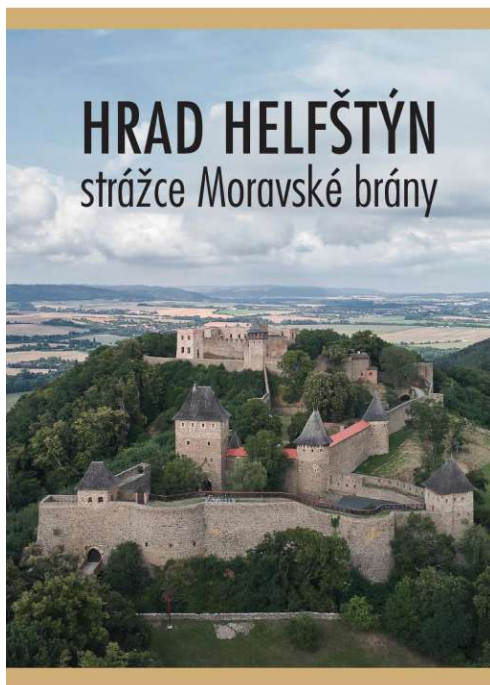
Jan Lauro

Poslední souborné dílo o hradu Helfštýn sepsal patriot a znalec místních dějin Isidor Kahlig. Vlastním nákladem 120 stránkovou knihu vydal v roce 1898 pod názvem Hrad Helfštýn na Moravě. Tatáž kniha se dočkala druhého vydání pod kuratelou hranického okrašlovacího spolku v roce 1914. Od té doby souborné dílo o mimořádné kulturní památce chybí.

Z různých pohledů se Helfštýnem zabývali přední znalci dějin umění, památkové péče i kastelologie, vždy však pouze se zaměřením na jednotlivá témata či části hradu. Mezi teoretiky, jejichž kapitoly o Helfštýně vstoupily v obecnou známost, připomeňme alespoň Dobroslavu Menclovou¹, Zdeňku Gardavského², Tomáše Durdíka³ a Miloslava Plačka⁴.

Sto let po druhém vydání Kahligovy publikace se myšlenkou o shromáždění dostupných textů o dějinách a současnosti Helfštýna začala zabývat k tomu účelu vzniklá redakční rada odborníků z Muzea Komenského v Přerově, organizace, která o Helfštýn pečuje již od roku 1960.

Editorem připravované knihy se stal ředitel muzea Mgr. Radim Himmler, který sestavil kolektiv čtyř autorů schopný zastítit hlavní témata publikace. Z řad muzejních pracovníků šlo o archeologa, historika a kunsthistorika. Externě byl osloven

znalec regionálních dějin a archivář.

Koncept knihy byl od počátku daný. Svým zaměřením a zpracováním jde o publikaci vědecko-populární dělenou na jednotlivá témata tak, že čtenář nemusí při jejich čtení postupovat pouze chronologicky, ale každá kapitola je pojatá jako autonomní část celku.

O nastínění souvislostí mezi lokalitou její geomorfologií a děním na hradním kopci ještě před založením hradu informuje pasáž o archeologických pramenech od muzejního archeologa Zdeňka Schenka. Součástí atraktivní prezentace nalezených artefaktů jsou již zcela nové unikátní objevy z torza hradního paláce provedené mezi lety 2017 a 2020.

Významná část je věnovaná obecné historii a šlechtickým rodům působícím na Helfštýně. Od nejstarší písemné zmínky

do roku 1650 ji zpracoval ředitel Státního okresního archivu Přerov Jiří Lapáček. Tomu nejpodstatnějšímu od roku 1650 do roku 1960 se věnoval muzejní historik a vedoucí oddělení společenských věd Muzea Komenského Lubor Maloň. Autor zpracoval také medailonky významných osobností Helfštiny.

Popisu s nástinem stavebního vývoje, památkové obnově od 19. století, historické ikonografii, ale i fenoménům současnosti jako třeba dobrovolnictví a kovářství se věnují kapitoly současného kastelána hradu Jana Laura.

Celou publikaci doplňuje velké množství barevných obrazových příloh, jež poskytují ucelenou dokumentaci poprvé koncentrovanou do jediného díla. Zdrojem často dosud nepublikovaných vyobrazení byly archivy, muzea a galerie z České republiky i ze zahraničí. Jedním z impulzů pro vznik monografie byl také rozsáhlý stavebně-investiční projekt Záchrana a zpřístupnění paláce na hradě Helfštýn realizovaný v letech 2017-2020. Jeho uskutečněním se završilo mnohaleté úsilí o památkovou rekonstrukci rozlehlé budovy paláce, v jehož jádru se skrývají pozůstatky nejstarších kamenných fortifikací z přelomu 13. a 14. století. Projekt podnítil řadu terénních i badatelských průzkumů, jejichž závěry se promítly do jednotlivých kapitol monografie. Pro

zájemce o hlubší studium helfštýnských témat se stane cenným nástrojem shrnámážděný seznam pramenů a literatury. Vzniku knihy finančně pomohlo Sdružení pro záchranu a zpřístupnění hradního paláce na Helfštýně ve složení firem Hochtief, a. s. a Archatt, památky s.r.o. Věříme, že tento publikační počín ocení všichni, kteří mají k Helfštýnu blízko. Pro všechny zájemce bude kniha dostupná na pobočkách Muzea Komenského v Přerově.

Poznámky:

¹MENCLOVÁ, Dobroslava - PANOŠ, Vladimír - GARDAVSKÝ, Zdeněk. Helfštejn: státní hrad a památky v okolí. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství v Praze, 1961.

²Roli hradního architekta zastával Zdeněk Gardavský. Systematicky se průzkumům a tvorbě studií věnoval od 50. let 20. století víc než půl století. Kromě souborných děl sestavil řadu stavebně historických průzkumů. Jakýsi extrakt pro širší skupiny zájemců publikoval především v následujících pracích:

GARDAVSKÝ, Zdeněk, Hrad Helfštejn v procesu bourání, rozpadu a obnovy. In: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji, 7. Ostrava: Profil, 1987, s. 179 - 216.

GARDAVSKÝ, Zdeněk, Hrad Helfštejn v datech, číslech, faktech a nákresech [B. m.]: [b. n.], 1985, 2. přepracované a rozšířené vydání Přerov: Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského Přerov, 1990.

³Autor známých kastelologických pojednání (např.: DURDÍK, Tomáš. Ilustrovaná encyklopedie Českých hradů. Praha: Libri, 1999) se Helfštýnu věnoval především z pozice oponenta Gardavského a jeho snahy o kompletní dostavbu hradu.

⁴např. PLÁČEK, Miroslav. Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha: Libri, 2001.

ZNÁMÝ NEZNÁMÝ JOSEF SPÁČIL

Hned na počátek roku 2021 byla do výstavního plánu Muzea Komenského v Přerově zařazena monografická výstava přerovského učitele a výtvarníka Josefa Spáčila.

Kamil Lukeš

Josef Spáčil se narodil 25. července 1895 v Přerově na Velké Dlážce. Po ukončení základní školní docházky mu bylo doporučeno, aby šel studovat Ústav ku vzdělání učitelů v Příboře. Po úspěšném složení maturitní zkoušky v roce 1915 nastoupil v Olomouci vojenskou službu. Ještě téhož roku byl povolán na ruskou frontu, kde byl zajat. V roce 1918 se mu podařilo přejít do legií a v následujícím roce se mohl šťastně vrátit do Přerova k rodičům i do Příbora za svou dívkou. Jeho první učitelské místo mu bylo přiděleno v Tupesích, odkud přešel do Bruntálu, kde z malé dvoutřídky vybudoval mateřskou, obecnou a měšťanskou školu. Následně učil v Opavě, odkud po záboru pohraničí uprchl s rodinou zpět do Přerova, aby zde vyučoval na škole Boženy Němcové. V období okupace Československa mu jako legionáři a novodobému buditeli bylo zakázáno učit. Po ukončení války nastoupil zpět jako učitel na školu Jana Blahoslava na Malé Dlážce.

Byl jmenován školním inspektorem a přešel do Rýmařova a Bruntálu, avšak kvůli zdravotním potížím své manželky po několika letech zažádal o přeložení do Hranic. Svou učitelskou kariéru ukončil jako ředitel školy v Troubkách.

Umělecký talent se u Josefa Spáčila projevila již na škole v Příboře, kde si jeho schopností povšiml učitel kreslení. Zanedlouho se z žáka stává tvůrce propagačních materiálů i školních pomůcek. Na východní frontě pokračoval v rozvíjení svého talentu, vznikly zde velmi zdařilé kresby a studie především figurální. Spáčil zde rovněž navázal mnohá přátelství, která ho ovlivňovala i v pozdější tvorbě – například s akademickým malířem Jindřichem Vlčkem nebo akademickým sochařem Otakarem Švecem. Skutečnou „malířskou školu“ však získal až za působení v Tupesích, kam často jezdil i malíř Alois Kalvoda, jehož impresionistickou lekci lze v díle Josefa Spáčila snadno rozpoznat.

Pokračování na straně 26

První velké ocenění získal v roce 1925 – na Zemské všeobecné hospodářsko-průmyslové výstavě v Kroměříži obdržel zlatou medaili Ministerstva školství za obraz „Příborské chalupy.“ V této době vyvstala pro Spáčila zásadní otázka, zda se věnovat malbě nebo učitelství. Nakonec zvítězila povinnost a on zvolil učitelství. Umění však zůstalo stále živé a v jeho životě nezastupitelné. V těžkých dobách okupace, kdy kvůli odbojové činnosti nemohl učit, se pak malbě věnoval naplno. Malířský stojan a barvy byly jeho odpovědí na měnící se svět.

V jeho tvorbě můžeme najít mnohá témata spjatá s přírodou nebo Přerovem. Rodné město mu poskytovalo nepřeberné množství námětů, maloval sídliště, park Michalov, hry dětí, lidi při práci nebo odpočinku, různá zákoutí řeky Bečvy a v neposlední řadě zátiší a portréty, především rodinné.

Dochovala se nám celá řada Spáčilových autoportrétů z období téměř padesáti let. Ilustroval také několik dobrodružných a pohádkových knih.

Spáčilův malířský rukopis je nezaměnitelný, spojuje prvky Kalvodovy romantické krajinářské malby s rychlým děleným rukopisem jakoby inspirovaným obdobím impresionismu a pointilismu. Jeho malba je živá, se svěží barevností a pozitivní atmosférou.

Po celý život svá díla vystavoval na kolektivních výstavách v místech svého působení. Jedinou autorskou výstavu dosud Spáčilovi uspořádal ředitel Pedagogického gymnázia v Přerově Ljubomír Burian v roce 1983 v Galerii na Schodech. Ze zdravotních důvodů se jí Spáčil již nemohl zúčastnit a o několik měsíců později, v říjnu téhož roku zemřel.

Muzeum vystaví gotické, renesanční a raně barokní kachle Přerovska

Muzeum Komenského v Přerově zve všechny milovníky archeologie, historie a umění na výstavu prezentující výběr nejkrásnějších ukázek reliéfně zdobených kamnových kachlů, jež stvořily ruce hrnčířských mistrů v období 15. až 17. století.

Zdeněk Schenk

Vzestup výroby kamnářské keramiky nastal na území dnešního Přerovska především v poslední třetině 15. století a na počátku století šestnáctého, což jednoznačně souvisí s obnovou měst poničených bouřlivými událostmi husitských a česko-uherských válek, s následným růstem jejich předměstí, stejně jako s rozsáhlými přestavbami šlechtických sídel a s rozvojem řemesel v letech 1475–1521, kdy se majitelem přerovského, helfštýnského a hranického panství stal Vilém z Pernštejna.

Hlavním cílem výstavy Gotické, renesanční a raně barokní kachle Přerovska (Dávne příběhy zobrazené v reliéfech kachlových kamen) je představit odborné i laické veřejnosti bohatství, půvab i symboliku výzdobných motivů středověkých až raně novověkých kachlů, které esteticky dotvářely obytné interiéry šlechtických sídel i měšťanských domů.

Archeolog Zdeněk Schenk s torzem kachle s reliéfem Evy nalezeným na Helfštýně.

Jednotlivé exempláře byly v průběhu minulých let nalezeny na různých archeologických lokalitách Přerovska (Dobručice, hrad Helfštýn, Hranice, Lipník nad Bečvou, Přerov) a ukrývají se v muzejních depozitářích. Nejedná se pouze o sbírkové předměty Muzea Komenského v Přerově, ale také Muzea a galerie v Hranicích.

Výstava je podle jednotlivých okruhů ikonografické výzdoby reliéfně zdobených kachlů rozdělena do skupin motivů náboženských, fantaskních, mytologických, alegorických, žánrových, portrétních, heraldických, architektonických a ornamentálních, samostatný oddíl tvoří formy na výrobu čelních vyhřívacích stěn komorových kachlů – kadluby.

Soubor pozdně gotických reliéfně zdobených komorových kachlů z Přerova (Mostní ulice).

Pokračování na straně 28

Pozdně gotický kachel s reliéfem českého lva v boji se čtyřnohým drakem. Datace: kolem roku 1500.

Věříme, že výstava, na které jsou představeny tyto naprosto unikátní exempláře potěší nejen vaše oči, ale zároveň symbolicky zahřeje vaši mysl.

Součástí výstavního projektu je výběrový katalog vytvořený autory výstavy archeologem Muzea Komenského v Přerově Zdeňkem Schenkem a archeoložkou Irenou Loskotovou z Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Publikace o rozsahu 136 stran nabízí čtenáři populárně naučný text věnovaný problematice archeologických nálezů kamnové keramiky z Přerovska doplněný množstvím barevných obrazových příloh. Vizuální stránka katalogu je umocněna působivě nafocenými snímky jednotlivých reliéfně zdobených kachlů, jejichž autorkou je muzejní fotografka Iveta Juchelková. Pro rodiny s dětmi a všechny milovníky pamětové hry PEXESO je připravena nová originální verze s výběrem nejkrásnějších a nejzachovělejších motivů kamnových kachlů.

Výstava bude k vidění od měsíce března do měsíce září 2021 v interiéru bývalé pozdně gotické kaple v přerovském zámku na Horním náměstí.

Do doby, než skončí protipandemická opatření a bude možné přivítat první náv-

Komorový kachel s erbovním znamením pánů z Kravař. Kolem štítu s erbovním znamením v podobě zavínuté střely jsou umístěny palmety lemované pásy nesoucími gotický nápis: „falessna.slawa.a.marna.krasa.zena.bogecz.se.boha.tat.chwalena.bude“. Datace: kolem roku 1500.

štěvníky, můžete sledovat ukázky nekrásnějších kachlů alespoň formou aktualizovaných odkazů na Facebooku a Instagramu Muzea Komenského v Přerově.

Pozdně gotický komorový kachel s motivem Adama a Evy u stromu poznání. Přerov (Mostní ulice). Datace: kolem roku 1500.

Zpátky do školních lavic

Než přejdeme k drobné zajímavosti z našich sbírek, zabrousíme trochu do historie. Odkud se vlastně vzalo samotné slovo lavice, kterým se již od 14. století v našich zemích nahrazovalo latinské scamnum?

Lubomír Vyňuchal

Jedná se v podstatě o odvozeninu slova lava. Ono slůvko má praslovanský indoevropský původ a označovalo se jím uříznuté prkno. Dnes už je zapomenuto, ovšem známé jsou jeho české odvozeniny, respektive zdobněliny. Jde především o lávku (úzký most pro pěší) a lavici (sedadlo). Označení „škamny“ se však používalo nadále. Zpravidla se jednalo o vícemístné školní lavice s poličkou pod šikmou pracovní deskou, u nichž byly sedačky díky lyžinám či středovým sloupkům pevně spojeny se stolem.

Desky stolů se často natíraly zelenou barvou a škamna mohla případně také svou délkou zabírat větší šířku školní světnice. Dnešním dětem už tento archaismus téměř nic neříká a většinou se s ním poprvé setkají až v některém muzeu, skanzenu nebo v dílech klasiků, která bývají na seznamech povinné či doporučené četby (B. Němcová: Babička, J. Neruda: Povídky malostranské, K. Čapek:

Krakatit). Samozřejmě občas také slůvko „škamna“ zazní ve filmech pro pamětníky nebo bývá součástí názvů různých retro výstav zaměřených na dějiny školství. Milovníci křížovek taktéž vědí své. A na konec poslední informace: stejný název má také Spolek rodičů a přátel ZŠ bratří Fričů v Ondřejově, případně ruština používá pro označení lavice slovo „skamejka“.

Fenomén domácího vyučování

Poslední rok v našich školách byl poněkud netradiční. Na všech stupních zavládla distanční výuka, školní lavice osířely a vystřídaly je obrazovky počítačů. Vzhledem k současným protipandemickým opatřením se přímo nabízí připomenout fenomén tzv. domácích školních lavic, což nás vrací do období celé první poloviny 20. století. Tenkrát rodiče pořizovali dětem speciální lavici, která v domácnosti představovala malý školní ostrůvek

I zde se jednalo o šikmo uloženou pracovní desku, která se ovšem díky pantům dala zvednout a umožnila tak přístup k prostorné odkládací polici. Nechyběla výškově nastavitelná sedačka

ka s opěrkou zad, což pro nohu, kapsa pro kalamář či stojánek na učebnice. Naši sbírce máme podobných lavic pro jednoho žáka hned několik a nejčastěji se u nich vyskytuje logo firmy „Jerry“

*Prvorepubliková
domácí školní lavice*

(pražská továrna na kancelářský a školní nábytek). Poslední unikátní přírůstek do sbírek jsme získali v loňském roce. Jedná se zároveň o vůbec nejmladší kousek z celé kolekce domácích školních lavic, který byl vyroben v 80. letech 20. století v holešovském Dřevopodniku. Nejnovější exemplář se vizuálně téměř neliší od těch prvorepublikových, ovšem dobu vzniku každému prozradí použité vruty se zápnou hlavou a křížovou drážkou. Je ovšem nutné dodat, že celá vyrobená série byla určena výhradně pro anglický trh.

*Domácí školní lavice z 80. let 20. století
(Dřevopodnik Holešov)*

Hra na školu

Samostatnou kapitolou v naší sbírce jsou dětské hračky. Zde se jedná především o zmenšené modely školních lavic pro

*Prvorepubliková dětská hračka – školní lavice
pro panenky*

usazení oblíbených panenek či plyšových kamarádů a samo dítě se pak situovalo do pozice vyučujícího. Nechybí zde například miniatury školních tabulí, učebních pomůcek, sešitů, učebnic nebo psacích potřeb. Ostatně v dnešní zavírané době nezbývá nic jiného než věřit, že ona „hra na školu“ zůstane nadále opravdu jen dětskou hrou a skutečná výuka se vrátí zpět na známá místa s portrétem Komenského či prezidenta nad učitelskou katedrou.

Keramická dvojdílná dýmka typu Café z Dobřčic

Během výkopových prací na dvoře domu č.p. 13 v obci Dobřčice zachránila muzejní pedagožka Jana Syryčanská soubor archeologických nálezů, který předala k vyhodnocení kolegům archeologům Muzea Komenského v Přerově.

Zdeněk Schenk

V náleзовém souboru převažovaly zlomky kuchyňské keramiky, které lze datovat do období novověku (16. – 19. století).

K zajímavým zachráněným předmětům patřila dýmka z bílé keramické hmoty. Dýmka z Dobřčic se řadí k typu dvojdílných dýmek, u nichž je charakteristická troubel zhotovená obvykle ze dřeva či jiného organického materiálu, kterou bylo možné oddělit od samotného těla dýmky. Zakončení krčku, kde se na dýmku napojovala troubel, je nápadně turbanovitě zesílené. Spodek krčku nese výzdobu v podobě listu.

Pokračování na straně 31

Povrch jednotlivých listů šestiboké hlavičky dýmky je bohatě zdoben rostlinnými a geometrickými motivy. Ústí hlavičky je mírně olámané. Nápadné očazení na stěnách uvnitř hlavičky svědčí o jejím častém užívání.

Důležitá je zejména přítomnost kolků CAFÉ a COLN umístěných na bočních stranách krčku předmětu, které odkazují na místo výroby. V našem případě se s velkou pravděpodobností jedná o dílnu Morice Mahlera ve středočeském Kolíně, která produkovala dvoudílné dýmky typu Café na území Čech.

Dobrčický exemplář náleží do skupiny tzv. typu CAFÉ, který začal být hojně rozšířený od poslední třetiny 19. století, kdy v českých zemích začala vzkvétat kavárenská kultura, k níž kouření tabáku z dýmky neodmyslitelně patřilo, a ve své době představovalo zejména u mužů součást společenskému bontonu. V kavárnách té doby bylo možné si dýmku zapůjčit, přičemž troubel s náustkem byly

z hygienických důvodů na jedno použití na rozdíl od keramické části dýmky. Dobrčický archeologický nález této nezbytné pomůcky milovníků tabáku ilustruje zálibu jednoho z obyvatel v závěru 19. či na počátku 20. století.

Kvízy, ankety, soutěže i stories

Na Helfštýn lidé sice nemohou, ale na hradním Instagramu to žije

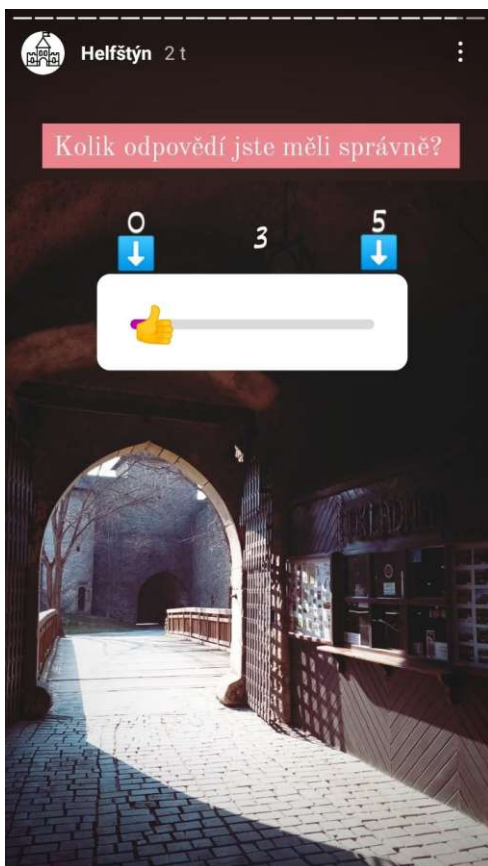
Nejdynamičtější sociální síť v Česku je aktuálně Instagram. Svým bezmála třem milionům českých uživatelů nabízí nekonečné množství vizuálního obsahu, denně stráví uživatel tzv. „scrollováním“ i několik hodin. Populárnímu Facebooku tak šlape na paty a každý, kdo něco znamená, se svými fanoušky komunikuje i na Instagramu.

Helfštýn do rychlého světa sociálních sítí vstoupil v květnu roku 2020, a to s jasným cílem – spojovat, informovat a být blíže. Vznikly tak dva nové kanály, které měsíčně oslovují 30 tisíc (mimo sezónu) až 75 tisíc (během sezóny) uživatelů. Ti zde zobrazují plánované události, fotografie, videa, soutěží o vstupenky, hlasují v anketách nebo se sami podílejí o své fotky a zážitky z návštěvy hradu.

Zatímco prostory hradu zejí kvůli „lock-downu“ prázdnotou a návštěvníci mohou Helfštýn kvůli vládním usnesením souvisejícím s onemocněním covid-19 obdivovat pouze zvenčí, sociální síť Facebook a Instagram teď představují ideální prostor ke společné komunikaci. Je hrad zavřený? Je. Má co nabídnout, i když jej zrovna nemůžete navštívit? Rozhodně má.

Na ikonu „To se mi líbí“ facebookového profilu Helfštýna kliklo od května 2020 přes 1300 uživatelů, a stali se tak jeho fanoušky. Instagramovou základnu tvoří aktuálně více než 400 uživatelů. Oba profily fungují bez placené propagace. Odezva fanoušků, jejich reakce, zapojování do anket a soutěží, hovoří o tom, že jde o pravé nadšence – návštěvníky hradu, milovníky kultury a historie, památek, hradů a zámků či výletů po republice.

Cena každého fanouška je nevyčísitelná. Nelze ji vypočítat ani s ničím srovnávat. Lze jen jedno – poděkovat každému jednotlivci, který v posledních měsících kliknul na ikonu palce, srdíčka nebo na tla-

čitko „Sledovat“. Protože v dobách, kdy je hrad pevností bez možnosti vstupu jediného živáčka, se sociální síť stávají jedním z mála prostorů, kde je možné sdílet společnou vášně a předávat si nejen cenné informace, ale i vzpomínky a zážitky z Helfštýna. Děkuje!

Za hrad Helfštýn Eva Lehnertová

Facebook :

<https://www.facebook.com/NaHrad-Helfstyn>

Instagram:

https://instagram.com/hrad_helfstyn

GOTICKÉ,
RENEŠANČNÍ
A RANĚ BAROKNÍ

KACHLE PŘEROVSKA

Muzeum Komenského
v Přerově Vás zve na
výstavu, na které bude
prezentován výběr
nejkrásnějších reliéfně
zdobených kamnových
kachlů z Přerovska, jež
stvořily ruce hrnčířských
mistrů v 15. až 17. století.

12. 3.–5. 9.
2021

Olomoucký kraj

MÚNĚ
ARTS

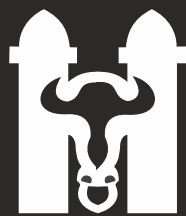
Ústav archeologie
a muzeologie

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem.

KULTURA PŘEROVA

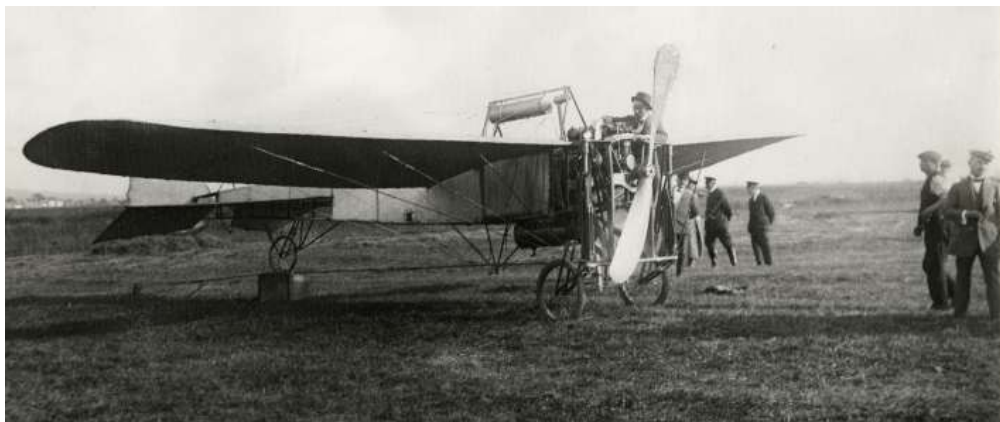
leden–červen
2021

V životě obyvatel města tradičně zastávaly významné postavení náboženské svátky, což dokladuje i fotografie zaplněného Dolního náměstí během pontifikální (slavnostní) mše sloužené olomouckým arcibiskupem Theodorem Kohnem 21. května 1903 na závěr své tříletní generální vizitace přerovské farnosti. Dlužno dodat, že v rakouském mocnářství zastávala katolická církev post státního náboženství a obecně byla zbožnost jakéhokoliv vyznání vnímána jako jeden z důležitých projevů kulturnosti.

Velké účasti se těšila také slavnost otevření tzv. evangelického reformovaného chrámu jubilejního císaře Františka Josefa I. (poněkud krkolomný název odkazoval na v onen rok oslavované 70. výročí vlády mocnáře). Svatostánek na Velkých Novosadech, jehož stavbu provedl v letech 1907 až 1908 dle návrhu profesora architektury Kuhlmanna stavitel Jonáš z Hranic, posvětil ve středu 25. března 1908 superintendant evangelické reformované církve na Moravě Ferdinand Císař.

Mimořádným okamžikem v dějinách města se stala neděle 25. června 1911, kdy průkopník letectví Jan Kašpar provedl na jednoplošníku značky Blériot (rozpětí křídel 9 metrů, hmotnost 320 kilogramů) propagační 19 minutový let, během něž 100 kilometrovou rychlostí čtyřikrát obletěl ve výšce 400 metrů trasu Přerov – Bochoř – Henčlov. Vzlet z vojenského cvičiště za jezdeckými kasárnami v Tovačovské ulici si nenechalo ujít na 10 tisíc občanů.

Po vzniku samostatné republiky byl veřejný život obohacen četnými vlasteneckými oslavami. Přípomínkou nabytí samostatnosti měly být tzv. lípy svobody, přičemž tu přerovskou zasadili v blízkosti hudebního altánu v parku Michalově během slavnosti stromového dne v neděli 27. dubna 1919 symbolicky mládež mladé republiky v podobě přerovských žáků a studentů. Slavnostnímu aktu předcházел projev profesora Stanislava Kovandy a vystoupení pěveckého sdružení Přerub.

BYLO NEBYLO... A ZASE BUDE!

Volný čas ovšem nezaplňovaly jen náboženské svátky či národní oslavy, ale i zdánlivě prosté radosti, jako vycházka do přírody. Snímek z první dekády 20. století nás zavádí do okolí Bečvy ještě před provedením regulačních úprav. V pravé části stojí za povšimnutí objekt plovárny na levém břehu řeky. K usnadnění orientace v místě, které se v následujícím století značně změnilo, je možno uvést, že dnes se v místech za tehdejšími výletníky nachází lávka spojující ulice Pod valy a Bezručova.

Aktivním pořadatelem veřejných akcí byla tělocvičná organizace Sokol, jež v srpnu 1921 zorganizovala velkolepý krajský slet (na snímku cvičení dorostenek z neděle 7. srpna). Dějištěm se stal tehdy nově dokončený stadion v prostoru mezi Brabanskem a Velkou Dlážkou, jenž pojal až 7 tisíc diváků.

Dějištěm slavností i individuálních procházek byl městský park Michalov na levém břehu Bečvy, jenž byl pro obyvatele východní části města přístupnější díky dřevěné lávce. Až do počátku 30. let bylo toto spojení pouze sezónní, neboť lávka byla sestavena na jaře a před zimou opětně demontována. Snímek z parného léta někdy v polovině 20. let, jenž zachytil místa v úrovni dnešní loděnice (viz schůdky na pravém břehu), rovněž připomíná, že řeka Bečva tehdy skýjala prostor pro osvěžení i slunění.

Program slavností v rámci veřejného života Československé republiky předurčoval také soudobý silný důraz na vlastenectví a udržování národního rázu. Spolky a samospráva tak pořádaly různé národopisné slavnosti jako např. Hanácký rok, který se v Přerově poprvé konal 5. července 1923. Dlouhý krojovaný průvod účastníků takřka z celé Hané prošel středem města na sokolský stadion, kde před více než deseti tisíci diváků slavnosti vyvrcholily ukázkami regionálních zvyků včetně tradiční hanácké „svajby“.

Slavnostní ráz měly de facto i pravidelné trhy, kde mohli obyvatelé zakoupit nejrůznější zboží – potraviny, textil, domácí potřeby či řemeslné výrobky. Vedle pravidelných týdenních trhů, jež probíhaly na přerovských náměstích vždy v úterý a pátek, byly mimořádnou událostí zejména trhy výroční, na něž se několikrát ročně sjížděli obchodníci, řemeslníci a rolníci z širšího okolí. V 30. letech si tuto oblíbenou událost nenechaly ujít tisíce lidí, jak názorně dokladuje fotografie Zerotínova náměstí

Proslulým kulturním počinem se stala Středomoravská výstava, kterou v létě 1936 navštívilo několik set tisíc lidí. Výstavu tvořilo množství tematických expozic, jež se po dobu jejího konání nastěhovaly do četných veřejných budov v centru města, a také hlavní výstavní areál, vybudovaný poblíž parku Michalova. Vedle moderně navržených pavilonů se součástí výstaviště stal rovněž zábavní park s kolotoči, střelnicemi, houpačkami i cirkusem. Mimořádnou atrakcí pak byla první padáková věž v Československu pro řízený seskok padákem.

Velkou oblibu získaly po vzniku republiky oslavy Svátku práce 1. května, jenž se tehdy oficiálně stal svátečním dnem. Republikánské svobody sebou přinesly zvýšený zájem občanů o politický život, což se projevovalo právě Prvního máje, kdy hlavní politické strany pořádaly oslavy, jež spojovaly politickou agitaci s lidovými veselnicemi. Na snímku z 1. května 1931 je zachycen tzv. tábor lidu komunistické strany na Žerotínově náměstí.

U příležitosti 500. výročí úmrtí legendárního husitského vojevůdce Jana Žižky uskutečnily se 11. a 12. října 1924 Žižkovy oslavy. Vyvrcholením byl nedělní průvod historického vojska včetně jízdy a bojových vozů, který směřoval z jezdeckých kasáren, přes střed města, Masarykovo náměstí na sokolský stadion na levém břehu Bečvy, kde účastníci divákům předvedli několik dynamických ukázek z husitských válek.

Na procházce u Bečvy

Procházka nezastavěným východním okrajem města svého času nabízela idylický výhled na historické jádro i přilehlou zástavbu středu města. Toto poutavé panorama zachytil roku 1912 majitel fotografického atelieru v tehdejší Velké kostelní ulici Antonín Janovský.

Známý přerovský fotograf se tehdy postavil na nově vystavěnou hráz budovaného rybníka, odkud se mu do záběru vměstnala celá charakteristická „východní“ silueta města. Zleva je možno, vedle dokončovacích prací městského rybníka, spatřit domy Kozlovské ulice ústící do křižovatky s ulicí Pod valy a Žerotinovým náměstím. Zhruba nad těmito místy se již tyčí dvě z tehdejších dominant tohoto prostoru. Ke zřetelné věži farního kostela sv. Vavřince, přibyla v roce 1910 novostavba třípatrového obytného a obchodního domu zdejšího obchodníka módním, krátkým a galanterním zbožím Alberta Wolfa. Dále vpravo od zmíněných staveb se nachází samotný historický střed města, počínaje kaplí sv. Jiří a pokračující sousedními domy č.p. 8 až 16. Pod těmito domy je částečně viditelný průběh hradeb včetně domů do ulice Pod valy. Bašta zámku, tehdy patřící hraběti Magnisovi, pak mírně ční nad střechu domu č.p. 10. V pravé části fotografie lze za objektem bývalého mlýna Spálenec rozeznat budovu sokolovny z roku 1897. Vpravo od sokolovny stojí železobetonový most dokončený roku 1904, za nímž již je na pravém břehu možno vidět objekt pivovaru Josefa Šilhavého. Od mostu zpátky k levé straně snímku se podél řeky táhne pás nové opěrní, nábrežní zdi vybudované v rámci první stavební etapy regulace řeky Bečvy v letech 1904 až 1910. Dále proti proudu řeky stojí dřevěná nouzová lávky spojující oba protilehlé břehy. Obyvatelé hustěji obydleného levého břehu tak mohli bez zacházky přecházet za zábavou a odpočinkem na pravý břeh, což se ostatně podařilo zachytit i fotografu Janovskému. V pozdějších letech se dřevěná lávka přesunula blíže k městské plovárně a v roce 1932 byla nahrazena stálou železobetonovou lávkou. K dokreslení dobové atmosféry je možno uvést, že dle výsledků sčítání obyvatelstva z prosince roku 1910 žilo v Přerově 20 614 obyvatel, z čehož bylo 1440 Němců, 369 příslušníků židovské náboženské obce a 225 dragounů zdejší vojenské posádky. Město bylo tehdy tvořeno 49 ulicemi a 6 náměstími, k nimž v průběhu dalších let postupně přibývaly další. Domů v Přerově stálo dle tohoto úředního zjištění celkem 1676, i když v době vzniku snímku se jejich počet díky neustálému stavebnímu ruchu zvýšil a blížil osmnácti stům.

Petr Sehnálek

ZPRAVODAJ MUZEA KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ, LEDEN–ČERVEN 2021

Texty: Radim Himmler, Helena Kovářová, Jan Lauro, Eva Lehnertová, Kamil Lukeš, Jiří Polčák, Petr Sehnálek, Kristina Sehnálková, Zdeněk Schenk, Jana Trutková, Martin Vymazal a Lubomír Vyňuchal

Foto: archiv Muzea Komenského v Přerově, Iveta Juchelková, Vladimír Procházka, Zdeněk Schenk, a Lubomír Vyňuchal

Redakce a grafická úprava: Kristina Sehnálková

Vydalo Muzeum Komenského v Přerově, p. o., Horní nám. 7/7, 780 02 Přerov IČO: 00097969. Zaregistrováno MK ČR pod zn. MK ČR E 21496. Čtvrtletník-periodický tisk územního samosprávného celku. Vyšlo 14. 4. 2020 v Přerově. Příští číslo vyjde 2. července 2021. Změna uveřejněného programu vyhrazena!

V rámci akcí pořádaných Muzeem Komenského v Přerově, p. o., budou pořízovány obrazové a zvukové záznamy za účelem prezentace organizátora akce. Muzeum Komenského v Přerově, p. o., nenese odpovědnost za záznamy pořízené a zveřejněné jinými subjekty. http://www.prerovmuzeum.cz/img/muzeum/GDPR/2018_05_Informace_o_zpracovani_osobnich_udaju_web.pdf. Muzeum Komenského v Přerově je zřízeno a financováno Olomouckým krajem.

